

TÜRK HUKUKUNDA “HAYATA KAST” SEBEBİ İLE BOŞANMA VE DOĞURDUĞU HUKUKİ SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ (TMK M. 162)

Arş. Gör. Ahmet Fevzi KİBAR*

ÖZET

Türk Hukukunda boşanma, Türk Medeni Kanunu (TMK) m. 161-166 arasında öngörülen genel ve özel sebeplerin gerçekleşmesine bağlı bir hukuki sonuçtur. Kanunda öngörülen özel sebeplerden biri de “hayata kast” fiilidir. TMK m. 162’de öngörülen sebebe dayanarak bir boşanmanın gerçekleşmesi için hayata kast olgusunun varlığı şarttır. Hayata kast fiili, maddi ve manevi iki unsurdan oluşmaktadır. Maddi unsur, hayata kast fiilinin meydana gelmesidir. Manevi unsur ise fiilin kast iradesiyle ortaya çıkmasıdır. Hayata kast sebebiyle boşanmanın diğer boşanma sebepleriyle benzeyen sonuçları olduğu gibi bu sebeplerden ayrılan özel sonuçları da vardır. Hayata kast sebebiyle boşanma sonucunda ortaya çıkan sonuçların, eşler ve çocuklar açısından ayrı değerlendirilmesinde fayda vardır. Eşler açısından ortaya çıkan sonuçlar; kişisel ve mali sonuçlar olarak ikiye ayrılır. Mali sonuçlardan bazıları kusur oranına bağlı olarak değişmektedir. Bu sonuçlar için hayata kast fiili önemli bir ölçüt olmaktadır. Çalışmamızda belirttiğimiz sonuçlardan bir kısmı ise özel sonuçlardır. Bu özel sonuçlardan bazıları, TMK m. 181/2 ve 236/2’de öngörülen sonuçlardır.

Anahtar Kelimeler: Boşanma, Hayata Kast, Nafaka, Maddi ve Manevi Tazminat.

* Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Medeni Hukuk Anabilim Dalı), ahmetfevzikibar@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1300-6500. (Geliş Tarihi: 23.03.2020 – Kabul Tarihi: 17.07.2020)

**DIVORCE BY REASON OF "ATTEMPT AGAINST LIFE" AND
EVALUATION OF ITS LEGAL RESULTS IN TURKISH LAW (TMK M.
162)**

ABSTRACT

In Turkish Law divorce is a legal consequence related to the realization of general and special reasons envisaged in article (art.) 161-166 of the Turkish Civil Code (TCC). One of the special reasons foreseen in the law is the "attempt against life" fact. For the realization of a divorce based on the reason provided in TCC (art. 162), the existence of an attempt against life act is essential. The act of attempt against life consists of two material and immaterial elements.

The material element is the act of "attempt against life". The immaterial element is that the verb appears with the will of intent. It is useful to evaluate the consequences of divorce due to "attempt against life" separately for spouses and children. Consequences in terms of spouses; It is divided into two as personal and financial results. Some of the financial results vary depending on the fault rate. Act of "attempt against life" is an important criterion for these results. Some of the results we mentioned in our study are special results. A divorce by the reason of "attempt against life" have similar consequences as well as special consequences separated from these reasons. Some of these results are predicted in TCC (art. 181/2 and 236/2).

Keywords: Divorce, Attempt Against Life, Alimony, Material and Immaterial Compensation.

GİRİŞ

Evlenme gibi boşanma hakkı da kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardandır¹. Boşanma, evliliği sona erdiren hallerden birisidir. Eşler henüz hayatta iken kanunda öngörülen sebeplerden birine dayanarak hâkim kararı ile evliliğin sonlandırılmasını talep edebilirler². Türk Hukukunda, eşlerin, hâkim kararı olmaksızın boşanmalarına izin verilmemiştir. Kanun koyucu, boşanmanın ancak kanunda sınırlı sayıda belirtilmiş sebeplere dayanarak gerçekleşebileceğini öngörmüştür (TMK m. 161-166)³.

Türk Medenî Kanunu'nda, boşanmaya olanak sağlayan sebepler m. 161 ile m. 166 arasında düzenlenmiştir. Bu sebepler, öğretilde, değişik açılardan tasnif edilmiştir. Örneğin, bazı sebepler açısından davalının kusuru aranırken diğerleri açısından aranmamıştır. Yahut bazı sebeplerde “*evlilik birliğinin temelinden sarsılması*” olgusunun ispatlanması gerekirken diğerlerinde başka olguların varlığı aranır. Evlilik birliğinin temelinden sarsılması olgusunun ispatlanmasının gerektiği sebepler, nisbî boşanma sebebi; başka olguların arandığı boşanma sebepleri ise, mutlak boşanma sebebi olarak

¹ **Kılıçoğlu**, Ahmet M. (2019) Medeni Hukuk, 4. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s. 60; **Altaş**, Hüseyin (2014) Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri (Tmk m. 1-7), Ankara, Yetkin Yayınları, s. 106; “*Tüm kişiye sıkı biçimde bağlı haklar aynı sepete atılamaz. ... Kimileri ayrık durumlarda (göze batıcı haksızlıklarda) yasal temsile kapıları açarken (boşanma), kimileri temsil düşmanlıklarını ödünsüz sürdürürler. (Evlenme ve ölüme bağlı tasarruf düzenleme gibi)*” **Serozan**, Rona (2017) Medeni Hukuk (Genel Bölüm/Kişiler Hukuku), 7. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, s. 230-231; “*Şahsen kullanılacak haklar (kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar) kişiliği o kadar yakından ilgilendiren haklardır ki, bunların kullanılmasında karar verme yetkisinin başkasına tanınması kişilik kavramıyla bağdaşmaz. ...bu hakların şahsen kullanılması zorunluluğunun anlamı, hakkın kullanılmasına hak sahibinin karar vermesi gerektiğidir; yoksa, bununla, hak sahibinin karar verdikten sonra, kararın sonuç doğurması için gerekli işlemleri (meselâ, dava açmayı ve bunu sürdürmeyi) de bizzat yapmak zorunda olduğu kastedilmemektedir*” **Oğuzman**, M. Kemal, **Barlas**, Nami (2019) Medeni Hukuk (Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar), 25. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, s. 170.

² **Oğuzman**, Kemal/**Dural**, Mustafa (1998) Aile Hukuku, 2. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, s. 112; **Tekinay**, Selâhattin Sulhi (1990) Türk Aile Hukuku, 7. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, s. 179.

³ **Yarayan**, Ali (2013) Türk Medeni Hukuku Temel Bilgiler, Ankara, Yetkin Yayınları, s. 348.

adlandırılmaktadır⁴. Ayrıca, TMK m. 166'da öngörülen “*evlilik birliğinin temelden sarsılması*” ve TMK m. 166/3'de öngörülen “*anlaşmalı boşanma*”, genel boşanma sebebi iken m. 161-165'de öngörülen sebepler, özel boşanma sebepleridir. Bu açıklamalar ışığında, inceleme konumuz olan “*hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış sebebi ile boşanma*”; kusura dayalı⁵, mutlak ve özel⁶ bir boşanma sebebidir⁷.

TMK m. 162'ye göre, “*Eşlerden her biri diğeri tarafından hayatına kastedilmesi veya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunulması sebebiyle boşanma davası açabilir*”. İlgili maddeye göre, bir eşin diğeri eşin hayatına kastetmesi veya diğere eşe pek kötü davranması yahut ağır derecede onur kırıcı davranışta bulunması sonucunda söz konusu davranışlara maruz kalan eşin bu madde kapsamında dava hakkı doğmaktadır. 4721 sayılı TMK m. 162'de düzenlenen söz konusu özel boşanma sebebi, (mülga) 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi m. 130'da hüküm altına alınmıştır. Ancak m. 130'da düzenlenen özel boşanma sebebinde, “*cana kast ve pek fena muameleler*” kenar başlığına yer verilirken “*onur kırıcı davranış*” ifadesine yer verilmemiştir.

⁴ **Dural**, Mustafa/Öğüz, Tufan/Gümüş, Mustafa Alper (2019) Türk Özel Hukuku (Cilt III) Aile Hukuku, 14. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, s. 103; **Yarayan**, s. 348-349.

⁵ Kusura dayalı bir boşanma sebebi olduğu için failin eşin ayırt etme gücüne sahip olması gerekir (**Ergün Topçu**, Melike (2019) “Pek Kötü Davranış Sebebiyle Boşanma”, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE, s. 88).

⁶ “*Zina (TMK m. 161), eşlerden birinin diğeri tarafından hayatına kast etmesi veya pek kötü davranması ya da ağır derece onur kırıcı davranışta bulunulması (TMK.m.162) ve Türk Medeni Kanununun 164'ncü maddesinde düzenlenen terk, yasal koşullar gerçekleştiğinde başkaca hiçbir şey aranmaksızın mutlak olarak boşanmayı sağladığı için özel boşanma sebepleridir. Bu olaylar özel boşanma sebebi kabul edilmekle, evlilik birliğini derin ve onarılmaz bir şekilde sarstığı yasa koyucu tarafından baştan karine olarak kabul edilmiştir. Bu karine dolayısıyla ki, ayrıca evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olup olmadığı araştırılmamakta, olayların ispatlanması halinde (af veya dava hakkı düşmedikçe) boşanmaya karar verilmektedir*” Yargıtay, 2. H.D. , T: 16.09.2014, E: 2014/1592, K: 2014/17457, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 28.10.2019.

⁷ **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 107; **Öztürk**, Ali (2015) Aile Hukuku'nda Ayrılık – Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 81.

I. HAYATA KAST SEBEBİ İLE BOŞANMA

A. HAYATA KAST KAVRAMI ve UNSURLARI

TMK m. 162 anlamında “*hayata kast*”⁸ kapsamına, bir eşin diğer eşi öldürme niyeti ile⁹ yaptığı her türlü davranış¹⁰, ölüm neticesini doğurmamak şartıyla dâhil edilebilir¹¹. Zira bir eşin ölümü, boşanmayı gerektirmeksizin evliliği sona erdiren bir hukukî olaydır¹².

1. Maddi Unsur: Hayata Kast Fiili

Hayata kast fiili, diğer eşi fiilen öldürmeye teşebbüs yahut intihara teşvik¹³ veya yardım etme şeklinde müspet (olumlu) bir davranış biçiminde ortaya konabileceği gibi diğer eşin ölmemesi için gerekli yardımdan kaçınma tarzında menfi (olumsuz) bir davranış biçiminde de ortaya konabilir. Örneğin, yaralı durumdaki eşin hastaneye götürülmemesinde durum böyledir¹⁴. Bu

⁸ 743 sayılı mülga Medenî Kanun döneminde “*cana kast*” olarak adlandırılmaktadır.

⁹ “Hâkim, hayata kasti, teşebbüs bakımından değil, daha geniş olarak, öldürme niyetine delalet eden fiillerin varlığı bakımından inceleyecektir” **Öztürk**, s. 81.

¹⁰ “*Davranış, insanın bir şeyi yapmaya veya yapmamaya ilişkin bilinçli, irade ürünü bir hareket tarzıdır. Davranış, maddî ve psikolojik (manevî) olmak üzere iki unsurdan oluşur. Maddî unsur, müspet veya menfi şekilde dışa yansıyan vücut hareketidir. Psikolojik unsur ise, bu hareketin dışa yansımalarının irade ürünü olmasıdır*” (**Eren**, Fikret (2019) Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s. 540-541).

¹¹ **Velidedeoğlu**, Hıfzı Veldet (1965) Türk Medenî Hukuku (Cilt II) Aile Hukuku, 5. Bası, İstanbul, Nurgök Matbaası, s. 199; **Feyzioğlu**, F. Necmeddin (1986) Aile Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, s. 271; **Oğuzman**, Kemal/**Dural**, Mustafa (1998) Aile Hukuku, 2. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, s. 117; **Kılıçoğlu**, s. 95; **Karabulut**, Ayşe Kübra (2018) Türk Medenî Kanunu’ nun 162. ve 163. Maddelerine Dayanılarak Açılan Boşanma Davaları, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, s. 54; **Çandarlı**, Zahid/**Berki**, Osman Fazıl (1949) Medenî Kanun ve Devletler Hususi Hukukunda Boşanma-Ayrılık, Ankara, Güney Matbaacılık, s. 58; **Akgün**, M. Zerrin (1949) Boşanma Hukuku, İstanbul, Ahmet Halit Kitabevi, s. 52.

¹² **Kılıçoğlu**, s. 96; **Yarayan**, s. 351; **Oşar Şahin**, s. 54-55; **Karabulut**, s. 56.

¹³ “*İntihara teşvik fiilinin cana kast teşkil edebilmesi için, bunun ciddi olması, örneğin, intihar vasıtalarının sağlanması suretiyle diğer eşe verilmesi lâzımdır. Yoksa mücceret <<sen kendini öldürmelisin>> gibi bir söz sarfedilmesi cana kast sayılmaz*” (**Velidedeoğlu**, s. 199).

¹⁴ “*Kocasının bir kalp hastalığı geçirdiğini gizlice öğrenen kadın, kocası için muhakkak derecede ölüm tevhit edebilecek spor hareketleri yapmağa onu teşvik etmesi ve bu hareketleri bir doktor*

fiilin plânlanarak veya ani bir kararla ortaya konması, m. 162 açısından önemli değildir. Hatta fiilin icrası sırasında kullanılan aracın ölümüne sebebiyet verecek elverişlilikte olup olmaması da önem arz etmez. Ayrıca, eşi öldürme niyeti taşıyan fiilin, hazırlık hareketlerine başlanması m. 162 anlamında hayata kast olgusunun oluşması için yeterlidir. Hazırlık hareketlerine başlanan fiilden daha sonra vazgeçilmesi bu durumu değiştirmez¹⁵. Bahsi geçen durumlar Ceza Hukuku açısından suç ve cezanın tespiti açısından farklı sonuçlar doğururken m. 162 anlamında fark doğurmaz. Zira m. 162 anlamında tespiti gereken husus, hayata kast fiilinin varlığıdır. Eğer, hayata kast fiili mevcutsa artık hayatına kastedilen eş açısından evlilik birliği çekilmez hale gelmiştir¹⁶.

Ne kadar ciddi boyutlara ulaşmış olursa olsun sadece ölüm tehdidinde bulunma kural olarak hayata kast olgusunun varlığı için yeterli değildir¹⁷. Ancak örneğin, eşinin kafasına silah dayayan kişinin bu davranışı, tehdit sınırlarını aşan bir durumdur. Bu durumda, hayata kast olgusunun oluşup oluşmadığı olayın özelliklerine göre değerlendirilmelidir¹⁸.

tavsiyesi gibi ona bildirmesi medenî kanununun 130 uncu maddesi gereğince sabit olduğu takdirde, bir boşanma sebebi addedilebilir. Yine ciğerlerinden hasta bulunan kocasını, tahrik ederek onunla her gün normalin fevkinde cinsi yapmağa onu icbar ettiği sabit olan kadının..." (Çandarlı/Berki, s. 58-59).

¹⁵ **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 107; **Canarşlan**, Gökçe (2017) "Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranışın, Genel Boşanma Sebepleriyle İlişkisi", International Journal of Social And Humanities Sciences, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 99; **Çandarlı, Berki**, s. 58; **Gençcan**, s. 167-168; **Akıntürk, Ateş**, s. 249; **Ergün Topçu**, s. 88; **Özden**, Salih (2010) "Boşanma Sebepleri Bakımından Aile İçi Şiddet", (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 77-78; **Öztürk**, s. 82; **Akhan**, Burcu (2009) "Aile İçi Şiddetin Boşanma Davalarına Etkisi", (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, s. 121.

¹⁶ "TMK m. 185/2 Maddesine göre eşlerin, aile hayatının saadetini elbirliğiyle sağlamak ve müşterek çocuklarının bakım, eğitim ve gözetimine birlikte özen göstermek yükümlülükleri vardır. Eşlerden birinin bir diğersinin canına kast etmesi aile huzuru ve mutluluğunu ortadan kaldıracak bir eylemdir. Bu eylemin eşlerden biri tarafından işlenmesi neticesinde mutlak bir boşanma sebebi doğacaktır. Zira bu eylemi işlemeye teşebbüs edecek veya işleyecek bir eş ile aynı çatı altında yaşama zorlanmak hayatın olağan akışına ters düşer" (**Okan Koç**, Yasemin (2019) "Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış Sebebi ile Boşanma", (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi, Lisans Eğitim Enstitüsü, s. 48).

¹⁷ **Gençcan**, s. 168; **Feyzioğlu**, s. 270; **Oşar Şahin**, s. 55; **Öztürk**, s. 82.

¹⁸ **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 110; **Öztürk**, s. 82; **Canarşlan**, s. 100.

Eşini öldürmek isteyen karı veya kocanın, öldürme için gereken bütün hareketleri yerine getirmesine karşın elde olmayan sebeplerle ölümün gerçekleşmemesi hallerinde de m. 162 kapsamında aranan “*hayata kast*” fiili ortaya çıkmıştır. Örneğin, ateş edilmiş ama isabet sağlanamamış ya da zehirli yemek veya yiyeceğin elde olmayan sebeplerle dökülmesi hallerinde “*hayata kast*” meydana gelmiştir¹⁹. Burada dikkate alınacak nokta, bir eşin, öldürme niyetini eyleme dönüştürmüş olmasıdır.

Hayata kast niteliği taşımayan fiiller söz konusu olduğunda TMK m. 162 anlamında “*hayata kast*” sebebine dayanarak dava açılması mümkün değildir. Örneğin, bir eşin diğerini öldürmeye teşebbüs niteliğinde olmayan darp (şiddet) fiilleri, bu sebep kapsamında değildir. Bu gibi durumlarda eğer kanunî şartlar oluşmuşsa yine m. 162 kapsamında “*pek kötü davranış*” sebebine dayanarak yahut m. 166 gereğince “*evlilik birliğinin temelden sarsılması*” sebebine dayanarak boşanma davası açılabilir²⁰.

2. Manevi Unsur: Kast

Hem TMK m. 162’ de hem de MK m. 130’ da özellikle “*kast*” terimi kullanılmıştır. Bu nedenle “*hayata kast*” sebebine dayanarak bir boşanma davası açılabilmesi için, failin “*kast*” düzeyinde²¹ bir kusurlu harekette bulunması gerekir. Fiilin, kast dışında tedbirsizlik ya da dikkatsizlik sonucu işlenmesi durumunda “*hayata kast*” durumu ortaya çıkmaz²². Herhangi bir ihmal yüzünden eşinin hayatını tehlikeye maruz bırakmak da m. 162 kapsamına girmez. Ancak bu ihmal fiilinde gizli bir öldürme amacı açıkça çıkarılabiliyorsa bu da m. 162 kapsamında hayata kast olgusuna dâhildir²³.

¹⁹ Gençcan, s. 168.

²⁰ Kılıçoğlu, s. 96.

²¹ “TMK’ nin 162’ nci maddesinde bulunan boşanma sebepleri de zinada olduğu gibi kasta dayalıdır. Buna göre hayata kast, kötü muamele ve onur kırıcı davranışlarda bulunan eşin bunu bilerek ve isteyerek yapması gerekir” (Yarayan, s. 352).

²² Kılıçoğlu, s. 95; Öztürk, s. 83; Hatemi, Hüseyin/Serozan, Rona (1993) Aile Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi, s. 223.

²³ Velidedeoğlu, s. 199;

Örneğin, eş tarafından havagazı musluğuunun dalgınlıkla açık bırakılmış olması hayata kast sayılmaz²⁴.

B. HAYATA KAST SEBEBİYLE BOŞANMA DAVASI

1. Hukuki Niteliği

Boşanma davası sonunda, boşanmaya karar verilmesi ve bu kararın kesinleşmesiyle birlikte evlilik kurumu sona erer. Böylece ayrılık halinde olduğu gibi sadece fiilen değil, hukuken de ortak hayat sona ermiş olur. Bu bakımdan, boşanma davası açma, dava ile birlikte kullanılan bir bozucu yenilik doğuran hak; boşanma kararı da bozucu yenilik doğuran bir karardır²⁵.

Hayata kast sebebiyle boşanma TMK m. 162’de düzenlenmiş özel bir boşanma sebebidir. Özel boşanma sebepleri, genel boşanma sebepleri dışında kanunda öngörülen belirli ve özel bir sebebin gerçekleşmesi halinde boşanma hakkının doğmasına yol açarlar. Özel sebep için kanunda aranan olgu veya olay gerçekleşmedikçe boşanmaya karar verilemez. Örneğin, m. 162 kapsamında hayata kast sebebiyle boşanmaya karar verilebilmesi için “*hayata kast*” olgusunun varlığı zorunludur²⁶.

Hayata kast sebebiyle boşanma aynı zamanda mutlak nitelikte bir boşanma sebebidir. Mutlak boşanma sebebi söz konusu olduğunda kanunda öngörülen olgu veya olayın ispat edilmesi hâlinde hâkim, boşanmaya karar vermek mecburiyetindedir. Söz konusu sebebin, ayrıca eşlerin ortak hayatını çekilmez hâle getirip getirmediğini araştırmak zorunda değildir. Buna göre, diğer eş tarafından hayatına kastedildiğini ispatlayan eş, boşanma talebinde

²⁴ Tekinay, s. 207; Özden, s. 78.

²⁵ Dural, Ögüz, Gümüş, s. 139; Akıntürk, Ateş, s. 276; Tekinay, s. 291-291; Baran Celep, Ebru (2015) “Boşanma Davasının Sonuçları” (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE, s. 32; Kucuroğlu, Zeynep (2011) “Boşanmanın Kişisel Sonuçları”, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE, s. 16; Güneşlioğlu, Filiz (2009) “Boşanma ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları”, (Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi, SBE, s. 27.

²⁶ Kılıçoğlu, s. 91; Feyzioğlu, 254; Canarlan, s. 98.

bulunduğu zaman, hâkim ortak hayatın çekilmez olup olmadığını araştırmaksızın boşanmaya karar verir²⁷.

2. Şartları

a. Eşlerden Birinin Diğerinin Hayatına Kastetmiş Olması

TMK m. 162 anlamında hayata kast olgusu, bir eşin diğer eşe karşı fiilleri sonucunda ortaya çıkabilir. Bir eşin, diğer eşin herhangi bir yakınının hayatına kastetmesi m. 162 anlamında aranan “hayata kast” olgusunu sağlamayacaktır²⁸. Hatta eşlerin müşterek (ortak) çocukları üzerinde gerçekleştirdikleri hayata kast fiilleri dahi m. 162 kapsamında değildir²⁹. Ancak unutulmamalıdır ki, m. 162’ye müracaat edilemez olması diğer boşanma sebeplerine müracaata engel değildir.

b. Hayata Kasteden Eşin Kusurlu Olması

İlgili maddede “kast” şartı açıkça öngörüldüğü için, hayata kast fiilinde bulunan eşin ayırt etme gücüne sahip olması gerekmektedir. Bu durumda akıl hastalığı bulunan bir eşin, diğer eşin hayatına kastetmesi halinde m. 162’ya

²⁷ Feyzioğlu, 255-256; Kılıçoğlu, s. 91; Akıntürk, Turgut/Ateş, Derya (2019) Türk Medeni Hukuku (İkinci Cilt) Aile Hukuku, 21. Baskı, İstanbul, Beta Basım A.Ş. , s. 243-244; Gençcan, Ömer Uğur (2015) Boşanma, Tazminat ve Nafaka Hukuku, Ankara, Yetkin Yayınları, s. 169; Karabulut, s. 28; Okan Koç, s. 13; Canarslan, s. 98-99.

²⁸ Canarslan, s. 99.

²⁹ “Mahkemece, davacının müşterek çocuklarını binadan aşağı atarak öldürdüğü, TMK’nin 236/2 maddesindeki hayata kast teriminin müşterek çocuğa yapılan eylemi de kapsayacağı gerekçesiyle, katılma alacağının tamamının kaldırılarak, davanın reddine karar verilmiştir. Hüküm, davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. ... Mahkemece, TMK’nin 236/2 maddesindeki hayata kast teriminin müşterek çocuğa yapılan eylemi de kapsayacağından katılma alacağının tamamının kaldırılarak davanın reddine karar verilmiş ise de;... TMK’nin 236/2. maddesi, her şeyden önce boşanmanın TMK’nin 162/1 maddesi gereğince gerçekleşmesi ve hayata kast eyleminin eşlerden biri tarafından diğer eşe karşı yapılması halinde uygulanabilecektir. O halde, mahkemece usul ve yasaya uygun bulunan 17.05.2016 tarihli bilirkişi raporuna göre artık değere katılma alacağına karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde usul ve yasaya aykırı olarak karar verilmesi hatalı olmuş, hükmün bu nedenle bozulması gerekmiştir” (Yargıtay, 8. H.D. , E: 2016/15105, K: 2018/18680 , <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, s.e.t. 29.10.2019.

gidilemez³⁰. Eğer, şartlar oluşmuşsa TMK m. 165'te³¹ (akıl hastalığı) öngörülen diğer özel boşanma sebebine müracaat edilebilir. Ancak bir eşin, kendi kusuruyla akıl sağlığını geçici kaybederek³² hayata kast fiilinde bulunması, m. 162 kapsamına gidilmesine engel değildir³³.

Her ne kadar kusura dayalı bir boşanma sebebi olsa da hayata kast sebebiyle açılan boşanma davalarında, evlilik birliğinin temelinden sarsılması davalarında olduğu gibi kusur kıyaslaması yapılamaz. Hayatına kastedilen davacı eş ne kadar kusurlu olursa olsun davalının hayata kast davranışı boşanma için yeterli olacaktır³⁴. Bunun en önemli gerekçesi, evlilik birliğini zedeleyen hiçbir fiilin ve kusurlu davranışın insanın hayat hakkına yönelik bir saldırı ile kıyaslanamaz oluşudur³⁵.

3. Dava Hakkının Düşmesi

Hayata kast sebebiyle boşanma davası açma hakkı doğan eşin, bu hakkı iki hâlde düşer. Bunlardan biri, eşin, hayatına kasteden eşi affetmesidir (TMK m. 162/3). Diğeri ise m. 162/2'de öngörülen hak düşürücü sürelerin geçmesidir.

³⁰ Feyzioğlu, s. 271; Oğuzman/Dural, s. 117; Öztürk, s. 83; Akgün, s. 52; Ergün Topçu, s. 88.

³¹ TMK m. 165: "Eşlerden biri akıl hastası olup da bu yüzden ortak hayat diğer eş için çekilmez hâle gelirse, hastalığın geçmesine olanak bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek koşuluyla bu eş boşanma davası açabilir".

³² TBK m. 59: "Ayırt etme gücünü geçici olarak kaybeden kişi, bu sırada verdiği zararları gidermekle yükümlüdür. Ancak, ayırt etme gücünü kaybetmede kusuru olmadığını ispat ederse, sorumluluktan kurtulur".

³³ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 107;

³⁴ Gençan, s. 169. "Türk Medeni Kanunu'nun 162 maddesi uyarınca "Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış " nedeniyle boşanma kararı verilmiş ve karar kesinleşmiştir, bu durumda ayrıca kusur değerlendirilmesi yapılamaz. Zira davacı kocanın bu hususta açtığı dava kabul edilmiş ve kusurun tamamının davalı kadında olduğu kabul edilmiş ve karar boşanma yönünden kesinleşmiştir" (Yargıtay, HGK, T: 30.01.2008, E: 2008/2-51, K: 2008/87, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 02.11.2019).

³⁵ Oşar Şahin, s. 72.

a. Af

Af, bir duygu açıklamasıdır. Af iradesinin diğer eş tarafından kabulü gerekmediği gibi bu iradenin açıklanması noktasında herhangi bir şekli şart da öngörülmemiştir. Af iradesi, bir yazı veya mesaj ile açıklanabileceği gibi sözlü olarak da açıklanabilir. Af iradesi genellikle diğer eşe yönelik açıklanmakla birlikte üçüncü kişilere yönelik gerçekleştirilen açıklama da aynı sonucu doğurur. Hatta af iradesi, eşin örtülü davranışlarından da çıkartılabilmektedir. Örtülü aftan söz edebilmek için eşin davranışlarından şüpheye yer kalmayacak şekilde (açıkça) af iradesinin varlığı anlaşılmalıdır³⁶. Örneğin, hayata kast durumuna rağmen hayata kast eden eş ile birlikte tatile gidilmesi örtülü af sayılır. Ancak ortak konutu terk etmeyip birlikte yaşamaya devam etmek başlı başına affin varlığına delil olamaz³⁷.

Af iradesi, her türlü delille ispatlanabilir³⁸. Affin anlamı, “*ruhen çektiğim acıyı yendim ve bu evlilik birliğinin devamını istiyorum*” demektir³⁹. TMK m. 162/3’e göre, “*affeden tarafın dava hakkı yoktur*”. Her ne kadar eşlerden birinin m. 162’de belirtilen olgulardan birini kusurlu bir biçimde gerçekleştirmesi mutlak bir boşanma sebebi teşkil etse de kanun koyucu burada evlilik birliğinin mümkün mertebe ayakta tutulması ilkesini işletmiştir. Böylece, affeden eşin artık boşanmayı istemediği kabul edilir ve dava hakkı düşer. Ancak, eşin ceza davası noktasında şikâyetinden vazgeçmesi, eşini cezadan kurtarmaya yönelik olup boşanma davası açısından af iradesinin olduğu anlamına gelmez⁴⁰.

Af iradesinin sâiki önemli değildir. Af iradesi, hangi sâike dayanarak yapılırsa yapılsın geçerliliği tartışılmaz. Ayrıca af iradesi, şarta bağlanamaz. Zira hayata kastın pazarlık malzemesi gibi kullanılması ahlâka aykırıdır⁴¹.

³⁶ “Af, açık veya örtülü olabilir, fakat mutlaka affeden eşin serbest iradesinin ürünü olmalı, yani aldatma veya korkutma yoluyla elde edilmiş olmamalıdır” (Akıntürk/Ateş, s. 247).

³⁷ Kılıçoğlu, s. 95; Gençcan, s. 170-171; Özden, s. 91-92; Karabulut, s. 69.

³⁸ Kılıçoğlu, s. 95.

³⁹ Gençcan, s. 170.

⁴⁰ Yarayan, s. 352; Karabulut, s. 70; Gençcan, s. 172.

⁴¹ Gençcan, s. 172.

Af iradesinin boşanma davasının açılmasından önce veya sonra ortaya çıkmasının bir önemi yoktur.⁴² Sadece boşanma davası açıldıktan sonra ortaya çıkan af iradesinin ileri sürülebilmesi için bazı usulî işlemler gerekecektir⁴³. Af iradesi, aynı zamanda bir “*itiraz*” niteliğinde olduğundan, davada açıkça ileri sürülmüş olmasa bile dava dilekçesinden bu hususun anlaşılması halinde hâkim tarafından re’sen dikkate alınmalıdır⁴⁴.

b. Hak Düşürücü Süre

Hayata kast sebebiyle boşanma davasında davaya hakkı olan eşin, “boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak” altı ay ve her halde hayata kast olgusunun doğumundan itibaren beş yıl geçmekle dava hakkı düşer.

Maddede öngörülen altı aylık süre, maddi olayın öğrenildiği tarihten itibaren başlayacaktır. Hayata kast fiilinin, mağdur eşe karşı doğrudan işlenmesi halinde, fiilin gerçekleştiği tarih, sürenin başlangıç tarihi olacaktır. Buna karşın bu fiilin, mağdur eşin haberdar olmayacağı şekilde işlenmesi durumunda, sürenin başlangıcı fiilin mağdur eş tarafından öğrenildiği tarih olacaktır. Mağdur eşin, ilgili fiili öğrenmesine karşın fail eş veyahut 3. bir kişi tarafından, kendisine karşı dava açmamasına yönelik geçerli, ciddi ve nitelikli bir korkutma veya tehdit varsa, altı aylık sürenin başlangıcı, tehdit veya korkutmanın kalktığı tarih olacaktır⁴⁵.

Boşanma sebebini oluşturan “*hayata kast*” fiilinin aynı zamanda bir ceza soruşturma veyahut kovuşturmasının konusu da olması altı aylık sürenin başlamasına engel değildir⁴⁶.

⁴² “*Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış fiillerine önceden rıza göstermenin, af olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususunda, doktrinde kabul edilen baskın görüşe göre, TMK m. 23 uyarınca, kişilik haklarından feragat caiz olmadığı için, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış fiillerine önceden rıza göstermek, af olarak değerlendirilemez ve bu fiillere önceden rıza gösteren taraf, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış sebebine dayanarak boşanma davası açabilir*” (Öztürk, s. 86).

⁴³ Karabulut, s. 69.

⁴⁴ Özden, s. 94.

⁴⁵ Özden, s. 89-90.

⁴⁶ Tutumlu, Mehmet Akif (2009) Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku (Cilt II), 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 898; Karabulut, s. 68-69; Özden, s. 90

TMK m. 162/2'de öngörülen bu iki süre, zamanaşımı değil, hak düşürücü sürelerdir. Hak düşürücü süreler, usul hukuku anlamında bir itiraz teşkil eder. Dolayısıyla bu süreler, davalı tarafından ileri sürülmesine bile, hâkim tarafından re'sen nazara alınmak zorundadır⁴⁷.

Bazı hallerde kişiler, TMK m. 166 bağlamında⁴⁸ açtıkları davayı, daha sonradan “ıslah” yoluyla m. 162 kapsamında hayata kast sebebiyle boşanmaya çevirebilmektedir. Bu durumda, hak düşürücü süreler hesaplanırken dikkate alınacak tarih, ıslah tarihi değil, davanın m. 166'ya dayanarak açıldığı tarihtir⁴⁹.

4. Bekletici Mesele

Hayata kast fiilleri boşanma hukuku (medeni hukuk) açısından özel bir boşanma sebebi teşkil ederken aynı zamanda ceza hukuku anlamında da bir suç teşkil etmektedir. Hayata kast fiiline dayanarak boşanma davası açabilmek için bu fiili işleyen eş hakkında bir ceza soruşturma veya kovuşturmasının bulunması şart değildir. Ancak ilgili fiil hakkında açılmış bir ceza davası varsa delillerin değerlendirilmesi açısından dava sonucunun beklenmesi gerekmektedir. Zira ilgili Yargıtay kararlarına göre, ceza mahkemesinin ilgili fiil hakkında maddi olayı tespit eden kararı hukuk hâkimini bağlamaktadır⁵⁰.

⁴⁷ **Kılıçoğlu**, s. 94; **Karabulut**, s. 68; **Tutumlu**, s. 898; **Özden**, s. 89; **Öztürk**, s. 86; **Yarayan**, s. 352; **Akgün**, s. 56.

⁴⁸ Evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı sebebine dayanarak açılması kastedilmektedir.

⁴⁹ Bu konudaki Yargıtay kararı için bakınız: **Özden**, s. 90-91.

⁵⁰ **Özden**, s. 87; **Gençcan**, s. 173. “*Davalı hakkında; eşini bıçakla yaralamak suçundan Kahramanmaraş 3. Sulh Ceza Mahkemesinde 2009/1004 esas sayılı kamu davası açıldığı görülmektedir. Ceza davası hakkında verilecek hüküm, boşanma davasının sonucunu etkileyecektir. Öyleyse sözü edilen ceza davasının sonucunun beklenmesi, neticesine göre karar verilmesi gerekir. Bu husus dikkate alınmadan eksik inceleme ile hüküm kurulması doğru bulunmamıştır*” (Yargıtay 2. H.D. , T: 19.10.2011, E: 2010/13696, K: 2011/16296, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 02.11.2019) ; “*Dava, pek kötü veya onur kırıcı davranış sebebiyle boşanma (TMK.md.162) isteğine ilişkindir. Ceza Mahkemesinin boşanma davasına konu olan eylem hakkında maddi olayı tespit eden kararı hukuk hâkimini bağlar. (BK.md.53) Davalının, davacıyı dövdüğü Bakırköy 2. Sulh Ceza Mahkemesinin 2008/407 esas ve 2008/675 karar sayılı 6.2.2009 tarihinde kesinleşen ilamı ile sabittir. Türk Medeni Kanununun 162.maddesi*

5. İspat

Hayata kast sebebine dayanılarak açılacak boşanma davalarında ispat yükü, bu konuda öngörülen özel bir hüküm olmadığından TMK m. 6 uyarınca davacı üzerindedir. Davacı, davalı tarafından hayatına kastedildiğini ispat yükü altındadır⁵¹.

İspat araçları yönünden TMK m. 184/2-3' te⁵² öngörülen sınırlama dışında, hayata kast olgusu her türlü delil ile ispat edilebilir. Ayrıca, hayata kast sebebiyle boşanma davalarında ispat ölçüsü yönünden “tam ispat” aranmaktadır⁵³.

6. Diğer Hususlar

a. Terditli Dava⁵⁴

Uygulamada çoğu zaman özel boşanma sebebine dayanarak açılacak davalar, m. 166'da öngörülen evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı genel sebebi ile birlikte terditli dava suretinde açılmaktadır.

TMK m. 161 ve devamında öngörülen özel boşanma sebepleri söz konusu olduğunda evlilik birliğinin derin ve onarılmaz bir biçimde sarsıldığı kanun koyucu tarafından karine olarak kabul edilmiştir. Bu karine dolayısıyladır ki, ayrıca evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olup olmadığının araştırılmasına lüzum olmaksızın boşanmaya karar

koşulları oluşmuştur. Davanın kabulü yerine yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır” (Yargıtay, 2. H.D. , T: 08.12.2010, E: 2010/19008, K: 2010/20597, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 02.11.2019).

⁵¹ **Tutumlu**, s. 898.

⁵² **TMK m. 184/2-3**: “2. Hâkim, bu olgular hakkında gerek re' sen, gerek istem üzerine taraflara yemin öneremez. 3. Tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hâkimi bağlamaz”.

⁵³ **Tutumlu**, s. 898-899.

⁵⁴ **HMK m. 111**: “(1) Davacı, aynı davalıya karşı birden fazla talebini, aralarında aslilik - ferilik ilişkisi kurmak suretiyle, aynı dava dilekçesinde ileri sürebilir. Bunun için, talepler arasında hukuki veya ekonomik bir bağlantının bulunması şarttır. (2) Mahkeme, davacının asli talebinin esastan reddine karar vermedikçe, fer'i talebini inceleyemez ve hükme bağlayamaz”.

verilebilmektedir (eğer dava hakkı düşmemişse). Böylece, özel boşanma sebeplerinin var olduğu hallerde, mağdur eş, dilerse bu özel sebeplerden birine (veya birkaçına) dilerse de genel boşanma sebebine dayanarak dava açabileceği gibi özel ve genel nitelikteki sebeplerin her ikisine birden dayanarak da boşanma talebinde bulunabilir⁵⁵.

Davacının öncelikle özel sebebe (hayata kast) dayanarak dava açmış olduğu durumlarda, mahkeme, öncelikle özel sebebin gerçekleşip gerçekleşmediği belirlemelidir. Eğer dava konusu olayda özel sebebin gerçekleşmediği tespit edilirse deliller genel boşanma sebebi (m.166/1-2) çerçevesinde değerlendirilerek karar verilmelidir. Bu husus gözetilmeden doğrudan genel sebebe dayanarak hüküm tesis edilmesi hukuka aykırıdır⁵⁶.

b. Ayrılık Kararı

Hayata kast sebebiyle boşanma, her ne kadar mutlak boşanma sebebi olsa da bu sebebe dayanarak açılan boşanma davalarında, hâkim, ayrılığa

⁵⁵ Yargıtay, 2. H.D. , T: 16.09.2014, E: 2014/1592, K: 2014/17457, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 03.11.2019.

⁵⁶ Yargıtay, 2. H.D. , T: 16.11.2016, E: 2015/21301, K: 2016/14788, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 03.11.2019; Yargıtay, 2. H.D. , T: 28.03.2018, E: 2016/13788, K: 2018/4030, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 03.11.2019. Ayrıca, sadece özel sebebe dayanılarak açılan boşanma davalarında, mahkemenin, genel sebebe dayanarak hüküm tesis etmesi de hukuka aykırı bir durumdur: “Hâkim, tarafların talep sonuçlarıyla bağlıdır, ondan fazlasına veya başka bir şeye karar veremez (HMK m.26/1). Davacı kadın dava dilekçesinde hayata kast, pek kötü muamele veya onur kırıcı davranış sebebine (TMK m. 162) dayalı olarak boşanmaya karar verilmesini talep etmiş, mahkemece evlilik birliğinin sarsılması (TMK m. 166/2) hukuksal sebebine dayalı olarak boşanma kararı verilmiştir. Özel boşanma sebebine dayalı olarak açılan davada genel boşanma sebebiyle (TMK m.166/2) boşanma kararı verilemez. O halde mahkemece, davacı kadının boşanma davasında, delillerin özel boşanma (hayata kast, pek kötü muamele veya onur kırıcı davranış) sebebi yönünden değerlendirilerek ve bu hukuki sebebe dayalı olarak karar verilmesi gerekirken, evlilik birliğinin sarsılması (TMK m. 166/2) sebebi ile tarafların boşanmalarına karar verilmesi doğru olmayıp bozmayı gerektirmiştir” (Yargıtay, 2. H.D. , T: 06.12.2017, E: 2017/6182, K: 2017/14100, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 03.11.2019.

hükmedebilir. TMK m. 170'e göre, açılan dava yalnız ayrılığa ilişkinse hâkim, boşanmaya hükmedemez. Ancak, hayata kast sebebine dayanarak boşanma istemiyle açılan davada, hâkim, eşler arasındaki ortak hayatın yeniden kurulabilme olanağını öngörüyorsa ayrılığa karar verebilir. Bu konuda verilmiş Yargıtay kararları, barışma ihtimali söz konusu olduğunda hâkimin boşanma yerine ayrılığa hükmedebileceği yönündedir⁵⁷.

II. HAYATA KAST SEBEBİYLE BOŞANMANIN HUKUKİ SONUÇLARI

Boşanma kararı öncelikle evlilik birliğini sona erdirir. Ancak bu kararın başka sonuçları da vardır. Bu sonuçların bazıları, kanun gereği kendiliğinden (ipso iure), kararda ayrıca belirtilmelerine gerek olmaksızın ortaya çıkmaktadır⁵⁸. Buna karşılık bazı sonuçların ortaya çıkabilmesi, kararda yer almalarına bağlıdır⁵⁹. Kararda yer alması gereken sonuçların bazıları, hâkim tarafından re'sen bazıları ise taraflardan birinin talebi üzerine düzenlenir⁶⁰.

Boşanma kararının hukukî neticelerinden bazıları her boşanmada mutlak surette meydana gelirken bazıları ise her boşanmada ortaya çıkmaz. Örneğin; varsa çocukların velâyeti hususundaki kararlar ve iştirak nafakası, malların tasfiyesi, eşlerin evlenme ile kazandıkları şahsî durumlarını

⁵⁷ **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 135-136; **Kılıçoğlu**, s. 121-122; **Akıntürk/Ateş**, s. 275; **Yarayan**, s. 365; İlgili Yargıtay kararları için bakınız: **Gençcan**, s. 176-177. "Davacı boşanma talep etmişse, hâkim, boşanmanın tüm koşulları mevcut olsa bile, ailenin kurtulma ümidi varsa, ayrılığa karar verebilecektir. Burada HMK m. 26' da yer alan, özel hukuk davalarında "hâkimin taleple bağlılık" ilkesinin bir istisnası söz konusudur" (**Kılıçoğlu**, s. 122).

⁵⁸ Örneğin, boşanan eşler için yeniden evlenme imkânı, eşlerin evlenme ile kazanılan kişisel durumların korunması, miras menfaatlerinin kaybedilmesi, evlilik birliğinin devam ettiği süreçte durmuş olan zamanaşımın işlemeye başlaması gibi hallerdir (**Akıntürk/Ateş**, s. 287; **Güneşlioğlu**, s. 26; **Kucuroğlu**, s. 17).

⁵⁹ Örneğin, yoksulluk nafakası, maddi-manevî tazminat, mal rejiminin tasfiyesi, boşanan kadının kocasının soyadını taşımasına izin verilmesi, velâyet hakkına hangi eşin sahip olacağı, velâyet hakkına sahip olmayan eşin çocuk(lar) ile kişisel ilişkisinin nasıl olacağı gibi durumlardır (**Akıntürk/Ateş**, s. 287; **Güneşlioğlu**, s. 26; **Kucuroğlu**, s. 16-17).

⁶⁰ **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 139; **Tekinay**, s. 291-292; **Akıntürk, Ateş**, s. 287; **Karabulut**, s. 93; **Güneşlioğlu**, s. 26; **Kucuroğlu**, s. 16-17.

koruması, miras menfaatlerinin kaybedilmesi ve durmuş zamanaşımının işlemeye başlaması gibi sonuçlar her boşanmada görülebilen neticelerdir. Buna karşılık maddi-manevî tazminat, yoksulluk nafakası gibi sonuçlar her boşanmada mutlaka görülebilir neticelerden değildir. Bunların doğabilmesi için eşlerden birinin kusurlu olması (maddi tazminat), bir eşin kişilik haklarının saldırıya uğramış olması (manevî tazminat), bir eşin boşanma neticesinde geçim sıkıntısına, yoksulluğa düşmesi (yoksulluk nafakası) gibi şartların varlığı gerekir⁶¹.

A. EŞLER AÇISINDAN HUKUKİ SONUÇLARI

Boşanmanın eşler açısından hukukî sonuçlarından bazıları kişisel bazıları ise malî nitelik taşımaktadır.

1. Kişisel Sonuçlar

Boşanma kararının kesinleşmesi ile birlikte eşler açısından bazı kişisel sonuçlar doğmaktadır. Bu kişisel sonuçlar, kanun koyucu tarafından emredici nitelikteki hükümler ile düzenlenmiştir.⁶² Bu kişisel sonuçlar alt başlıklar halinde aşağıda incelenmiştir.

a. Evlilik Birliğinin Sona Ermesi ve Eşlerin Yeniden Evlenebilmesi

Boşanma kararının en başta gelen sonucu, evlilik birliğinin, kararın kesinleştiği anda hukuken son bulmaktadır. Buna göre, evlilik birliğinin eşlere yüklediği yükümlülükler ve tanıdığı haklar⁶³ da başka işleme gerek kalmaksızın ortadan kalkmış olur⁶⁴.

Boşanma kesinleşince, eşler için “*mevcut bir evlilikten*” doğan evlenme engeli ortadan kalkar. Böylece bu kişiler yeniden evlenebilme olanağına sahip olurlar. Fakat burada boşanan kadın için soybağı karışıklığını önlemek

⁶¹ Akıntürk/Ateş, s. 287; Kucuroğlu, s. 17.

⁶² Güneşlioğlu, s. 27; Kucuroğlu, s. 19.

⁶³ TMK m. 185/II-III: “Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler. Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar”.

⁶⁴ Akıntürk/Ateş, s. 288-289; Kucuroğlu, s. 19; Güneşlioğlu, s. 27; Karabulut, s. 94.

amacıyla TMK m. 132'de “*üç yüz günlük bekleme (iddet) süresi*” öngörülmüştür. Ne var ki, boşanan kadın bu süreyi beklemeden evlenirse, evlilik yine de geçerlidir. Boşanan kadın bu süre geçmeden önce doğuracak olursa bekleme süresi sona erer (TMK m. 132/II). Ayrıca, kadın, hâmile olmadığını ispat eder ya da henüz boşandığı kocası ile yeniden evlenmek isterse hâkim bu süreyi kaldırır (TMK m. 132/III)⁶⁵.

b. Kişisel Durumun Korunması ya da Değişmesi

Boşanma, eşlerin evlenme ile kazandıkları kişisel durumlarını da etkiler. Evlenme ile kazanılan kişisel hâllerden bazıları değişirken bazıları varlığını korur. Değişiklik arz eden hususlar şunlardır: Boşanma kararının kesinleşmesi ile birlikte dava tarafları “evli” statüsünden çıkıp boşanmış statüsüne geçer; kural olarak, kadın, kocasının soyadını bırakarak bekârlık soyadını kullanmaya başlar⁶⁶. Korunmaya devam eden hususlar ise, evlenme ile kazanılmış erginlik, vatandaşlık ve kayın hısımlığıdır⁶⁷.

c. Zamanaşımının İşlemeye Başlaması

Evlilik devam ettiği süreç boyunca, eşlerin birbirlerinden olan alacak hakları konusunda durmuş olan zamanaşımı (TBK m. 153), boşanma kararının kesinleşmesi ile birlikte kaldığı yerden işlemeye devam eder⁶⁸.

Ayrıca, TMK m. 178'e göre de, “*Evliliğin boşanma sebebiyle sona ermesinden doğan dava hakları, boşanma hükmünün kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar*”. İlgili hüküm gereğince, boşanmadan kaynaklanan dava hakları bir yıllık zamanaşımına tabi

⁶⁵ Tekinay, s. 292; Dural/Öğüz/Gümüş, 139; Akıntürk/Ateş, s. 289; Kucuroğlu, s. 20; Güneşlioğlu, s. 28; Baran Celep, s. 55; Karabulut, s. 94.

⁶⁶ Kanun koyucu, kadının bazı durumlarda boşandığı kocasının soyadını taşımasına izin vermiştir (TMK m. 173/II). Bu konuda detaylı bilgi için bakınız: Güneşlioğlu, s. 29 vd. ; Kılıçoğlu, s. 125 vd. ; Akıntürk/Ateş, s. 290 vd.

⁶⁷ Güneşlioğlu, s. 28; Kucuroğlu, s. 20; Akıntürk/Ateş, s. 289; Karabulut, s. 94 vd. ; Kılıçoğlu, s. 124 vd. ; Tekinay, s. 292; Baran Celep, s. 53 vd. ; Dural/Öğüz/Gümüş, 140; Yarayan, s. 366.

⁶⁸ Akıntürk/Ateş, s. 291; Baran Celep, s. 59; Karabulut, s. 98; Tekinay, s. 294; Güneşlioğlu, s. 35; Dural/Öğüz/Gümüş, 143.

tutulmuştur. Maddede öngörülen zamanaşımının başlangıç tarihi, boşanma kararının kesinleştiği tarihtir⁶⁹.

d. Mirasçılık Sıfatının Kaybedilmesi

TMK m. 181'e göre, *“boşanan eşler, bu sıfatla birbirlerinin yasal mirasçısı olamazlar ve boşanmadan önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendilerine sağlanan hakları, aksi tasarruftan anlaşılmadıkça, kaybederler”*. İlgili maddede boşanan eşlerin birbirlerinin mirasçısı olamayacağı belirtilmekle beraber, bu sonucun hangi andan itibaren söz konusu olacağı yeterince açık değildir. Ancak öğretilde, bu sonucun “boşanma hükmünün kesinleştiği andan” itibaren geçerli olması gerektiği kabul edilmektedir⁷⁰.

Boşanma davasının açılması ile boşanma kararının kesinleşmesi arasındaki süreçte eşlerden birinin ölümü hâlinde, sağ kalan eşin mirasçı olup olamayacağı konusunda Türk Kanunu Medenîsi döneminde açık bir hüküm yoktu⁷¹. Ancak TMK m. 181/2'de bu konuya da açıklık getirilmiştir. İlgili hükme göre, *“boşanma davası devam ederken, ölen eşin mirasçılarında birisinin davaya devam etmesi ve diğer eşin kusurunun ispatlanması hâlinde de yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır”*⁷². Bu yeni düzenleme, özellikle ağır kusur

⁶⁹ **Baran Celep**, s. 59.

⁷⁰ **Velidedeoğlu**, s. 254; **Tekinay**, s. 293; **Güneşlioğlu**, s. 38; **Baran Celep**, s. 57; **Karabulut**, s. 99; **Akıntürk, Ateş**, s. 292; **Kılıçoğlu**, s. 144; **Topuz**, Seçkin (2012a) Boşanma Davasının Eşin Mirasçılığına Etkisi, Ankara, Yetkin Yayınları, s. 99.

⁷¹ **Özdizlekli**, Bahriye (2019) “Boşanma Davasının Eşin Mirasçılığına Etkisi”, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi, SBE, s. 51.

⁷² Hükmün ilk halinde *“ölen davacının mirasçılarında birisinin davaya devam etmesi”* şeklinde olan ifade Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararının ardından 31.02.2011 tarih ve 6217 sayılı kanununun 19' uncu maddesi ile *“ölen eşin mirasçılarında birisinin davaya devam etmesi”* şeklinde değiştirilmiştir. (**Dural/Öğüz/Gümüş**, 143). Hükmün bu şekilde değiştirilmesi, eşitlik ilkesi ve hak arama hürriyeti gibi anayasal gereklere cevap vermiş olsa da ilgili değişiklik bu hükmün usuli ve maddi hukuk açısından sıkıntılı sonuçlar doğurduğu hususunda, öğretilde var olan tartışmalara bir cevap sunamamıştır. Bu sıkıntılı sonuçlar ve bunlara sunulan çözümler için bakınız: **Taş Korkmaz**, Hülya (2014) “Boşanma Davasında Sağ Kalan Eşin Bu Sıfatla Mirasçılığına Son Vermek Amacıyla Mirasçılar Tarafından Davaya Devam Edilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 16, Özel Sayı, s. 1470 vd.

isnadiyla açılan boşanma davaları henüz karara bağlanmadan sağ kalan eşin bu sıfatla ölen eşine mirasçı olmasının öğreti ve uygulamada ortaya çıkardığı rahatsızlığı gidermek için öngörülmüştür⁷³.

Hükmün gerekçesinde, “*özellikle, zina, hayata kast, pek kötü davranış, haysiyetsiz hayat sürme sebeplerinden biriyle açılan boşanma davasında, davacının ölümü halinde, bu eylemlerde bulunan kusurlu davalı eşin buna rağmen mirasçı olabilmesi konusunda haksız ve adaletsiz sonuçların doğmasına sebep olabilecektir. İşte bu haksız ve adaletsiz durumların önlenmesi amacıyla maddenin ikinci fıkrası kaleme alınmıştır*” ifadelerine yer verilmiştir.

Öğretide, “haksız ve adaletsiz sonuçların doğmasına sebep olma” ifadesinin bu konuda yeterince değerlendirme yapma imkânı sağlamadığı ve kanun koyucunun ilgili düzenleme ile üç muhtemel gerekçesinin daha olduğu ifade edilmiştir⁷⁴. Birincisi, muris eşin, boşanma davası açmak yahut açılan davayı kabul etme iradesini göstermekle aslında varsayıma dayalı iradesi, eşini kanunî mirasçılıktan çıkarmak yönündedir. İkincisi, söz konusu boşanma yargılamasının hızlandırılmasıdır. Üçüncüsü ise aile hukukundan doğan yükümlülüklerini ağır bir biçimde ihlâl eden eşi cezalandırma niyetidir⁷⁵.

⁷³ **Taş Korkmaz**, s. 1417; **Kucuroğlu**, s. 51; **Kılıçoğlu**, s. 145; **Tutumlu**, Mehmet Akif (2002) “Boşanma Davası Sürerken Davacının Ölümü Nedeniyle Mirasçıların Davayı Takibi Yönünden Uygulanması Gereken Usul Kuralları”, Ankara Barosu Dergisi, 2002/2, s. 112-113.

⁷⁴ **Topuz**, 2012a, s. 109 vd. ; **Taş Korkmaz**, s. 1421; **Topuz**, Seçkin (2012b) “Boşanma Davasında Sağ Kalan Eşin Mirasçılık Sifatını Kaybetmesinin (TMK m.181 f.2) Miras Hakkını Koruyan Anayasa'nın 35. Maddesi Yönünden İncelenmesi”, İÜHF, Cilt: LXX, Sayı: 2, s. 247.

⁷⁵ “Kanun koyucu, ister mirasbırakanın iradesine üstünlük tanımak istemiş olsun, ister yargılamayı hızlandırma saikından hareket etmiş olsun ya da aile hukukundan doğan yükümlerini ağır surette ihlal eden eşi cezalandırmak istemiş olsun, yapılan düzenleme (TMK m. 181 f. 2) arzu edilen amacı gerçekleştirmeye yeter elverişli bir enstrüman niteliğinde değildir” (**Topuz**, 2012a, s. 113). “Türk Medenî Kanunu'nun 181. maddesinin ikinci fıkrasındaki hükmün amacından hareketle boşanma davası esnasında eşlerden biri öldüğünde, ölen eşin mirasçılarına sağ kalan eşin bu sıfatla mirasçılığını sona erdirebilmelerine ilişkin bir düzenleme yapılması isabetlidir. Zira boşanma davası şahsa bağlı bir dava olsa da, kesinleşmiş boşanma hükmünün mirasçılık hakları da denilen malvarlığı hakları üzerinde etkisi bulunmaktadır. Ancak bu olanağın konusuz kalan boşanma davasına devam şeklinde verilmesi muhtelif sorunlara yol açmaktadır. Söz konusu hüküm mevcut hali

Öğretideki diğer bir görüşe göre ise⁷⁶ ilgili kanunî düzenlemeden asıl maksat, toplumun menfaatidir. Zira madde gerekçesinde de belirtildiği üzere kusurlu eşin, ölen eşine mirasçı olabilmesi haksız ve adaletsiz bir durumdur. Bu durum, toplumun vicdanını yaralayan bir sonuç doğurmaktadır. İşte, toplum vicdanını yaralayan bu sonucun doğmaması için TMK m. 181/2 öngörülmüştür.

TMK m. 181/2’de “*diğer eşin kusurunun ispatlanması halinde*” ifadesi geçmektedir. Hükmün gerekçesinde de, “*özellikle, zina, hayata kast, pek kötü davranış, haysiyetsiz hayat sürme sebeplerinden biriyle açılan boşanma davasında*” denilmek suretiyle söz konusu hükmün, kusur denetiminin yapıldığı davalar açısından uygulama alanı bulması arzu edilmiştir⁷⁷. Zira

ile uygulamada amacını gerçekleştirmekten uzak kullanılmaya müsaittir. Buna Yargıtay’ın kusur unsurunun koşul vakti olarak öngörülmediği boşanma sebeplerine dayalı açılan boşanma davalarına da, ölen eşin mirasçıları tarafından devam edilebileceği şeklindeki kararları da eklenince muhtemel tehlikeler artmaktadır. Zira söz konusu hükmün bu şekilde uygulanmasına izin verilmesi, ölen eşin mirasçılarının gerçek olmayan vakiaları davaya dâhil etmek suretiyle sağ kalan eşi miras hakkından yoksun bırakmalarına sebebiyet verebilir” (Taş Korkmaz, s. 1421-1422). “Mirasçılara davayı islah yetkisi tanındığında; mirasçılar davayı kazanmak, başka bir anlatımla davalıyı mirasçılık sıfatından yoksun bırakmak için kötü niyetle yani gerçek olmayan vakiaları davaya ithal etmek isterlerse ne yapılacaktır” (Tutumlu, 2002).

⁷⁶ **Özdizlekli**, s. 55.

⁷⁷ “TMK m. 181 hükmününün madde gerekçesinde de açıklandığı üzere “özellikle” zina, hayata kast, pek kötü davranış, haysiyetsiz hayat sürme sebeplerinden biri ile açılan boşanma davasında davacının ölümü halinde zina eden, hayata kast eden, pek kötü davranan, haysiyetsiz hayat süren davalının bu davranışlarına rağmen mirasçı olabilmesini yasa koyucu içine sindirememiştir. Çaresi, davacının mirasçılarının davaya devam ederek zina eden, hayata kast eden, pek kötü davranan, haysiyetsiz hayat süren davalının bu davranışlarının kanıtlanmaları halinde onun mirasçılık haklarını kazanmasını engellemektir. Yasa koyucuya göre “Zina et, hayata kast et, pek kötü davran, haysiyetsiz hayat sür sonra da davacı öldü diye gel mirasçı ol” olacak şey değil sayılmıştır. Peki, “Evlilik iyi günde kötü günde bir arada olmak iken semavi afet sebebiyle akıl hastası oldu diye davalı eşi boşamaya kalk sonra da akıl hastası eşi boşamaya kalkan eşin ölümü üzerine mirasçılarının davaya devam hakkı ver” olacak şey midir? Davacının mirasçılarının zaten akıl hastası olan davalının bir kusurunu kanıtlayabilmeleri olacak şey midir? Akıl hastasının hareketleri iradi olamayacağına göre akıl hastalığı sebebiyle boşanma davasının davacının

boşanma davasında eşler kendi dâvaları bakımından, dâvaya devam eden ölen eşin mirasçıları da kendi yürüttükleri dâva bakımından usuli hak ve yetkilere sahiptir. Bu açıdan sadece eşler, birbirleri aleyhinde kusur isnadında bulunabilir. Davaya devam eden mirasçılar, ancak bu kusur isnadının delillerini ortaya koyabilir⁷⁸. Mirasçılar, bunun ötesine geçerek yeni kusur isnadında bulunamazlar⁷⁹.

mirasçıları tarafından sürdürülebilmesi mümkün müdür? Demek oluyor ki “her boşanma davası” TMK m. 181 f. II hükmüne göre davacının mirasçılar tarafından sürdürülemez” (Yargıtay, 2. H.D. , T: 06.04.2009, E: 2008/3668, K: 2009/6307, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 07.11.2019).

⁷⁸ “Türk Medeni Kanunu'nun 181/2. maddesi uyarınca davalının boşanmaya sebebiyet verecek derecede kusurlu olup olmadığı yönünde tespit kararı vermekten ibarettir” (Yargıtay, 2. H.D., T: 14.01.2019, E: 2018/4051, K: 2019/70, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 08.11.2019).

⁷⁹ **Topuz**, 2012a, s. 183; **Taş Korkmaz**, s. 1432; **Güneşlioğlu**, s. 36; **Kucuroğlu**, s. 51 vd. ; **Kılıçoğlu**, s. 145; **Doğan**, Hande (2016) “Anayasa Mahkemesi’ nin Türk Medeni Kanunu 181/II Hükmüne İlişkin Karar İncelemesi”, İAÜHFD, Sayı: 3, Yıl: 2, s. 141. “Ölen eşin mirasçılarının, Türk Medeni Kanunu'nun 181/2. maddesinde düzenlenen haklarını kullanabilmeleri için en önemli koşul, murisin sağlığında açılmış ve ölümünden sonra da devam eden bir boşanma davasının bulunmasıdır. Türk Medeni Kanunu'nun 181/2. maddesine göre ölen eşin mirasçılarının hak ve yetkileri, murislerinin sağlığında davacı veya davalı sıfatıyla kendilerine tanınan hak ve yetkilerle sınırlıdır. Dava, anlaşmalı boşanma davası (TMK m. 166/3) olarak açılmış olup, çekişmeli boşanma davası bulunmamaktadır. Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesi ile mirasçılara tanınan davayı devam ettirme hakkı için, devam ettirilen davada sağ kalan eşin kusurunun ispatlanması zorunluluktur. Bu ise ancak “Sağ kalan eşin kusurunun ispatlanma olanağı bulunan” davalarda gerçekleştirilebilir. Anlaşmalı boşanma davasında, mirasçılar sağ kalan eşin herhangi bir kusurunu kanıtlayamayacaktır. Bu tür boşanma davalarında sağ kalan eşin kusurunu ölen eş bile tartışmaz ve dahi tartışmaya açmazken ölenin mirasçılarının bunu gerçekleştirilmesi kabul edilemez (Dairemizin 18.09.2017 tarih 2016/8497 esas 2017/9546 karar sayılı ilamı). Bu durumda, mahkemece davacının ölümü ile evlilik birliği sona erdiğinden konusuz kalan boşanma davası hakkında karar verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi doğru ise de; yukarıda da açıklandığı üzere anlaşmalı boşanma davasında (TMK m. 166/3) kusur belirlenmesi yapılması mümkün olmadığından, davacı mirasçısının kusur belirlenmesine yönelik talebinin reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde kusur belirlenmesi yapılması doğru olmayıp, bozmayı gerektirmiştir” (Yargıtay, 2. H.D. , T: 18.03.2019, E: 2018/7133, K: 2019/2956, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 08.11.2019).

TMK m. 181/2 anlamında, sağ kalan eşin mirasçılık sıfatını kaybetmesi için aranan kusur derecesinin ne olacağını belirlemek gerekir. İlgili kanun hükmü ve gerekçesi dikkate alındığında, sağ kalan eşin mirasçılık sıfatını kaybetmesi için boşanma davasında tam ya da ağır kusurlu taraf olup olmadığı aranmamıştır ve boşanmayı sağlayacak nitelikte bir kusurunun ispatlanmış olması yeterli kabul edilmiştir⁸⁰.

Bu açıklamalar ışığında, hayata kast sebebiyle açılmış bir boşanma davası devam ederken hayatına kastedilen davacı eşin ölmesi halinde, onun mirasçısı/mirasçıları davaya devam edebilecektir. Davaya devam eden mirasçı/mirasçılar ancak hayata kast olgusunun delillerini ortaya koyabilirler. Yoksa davalıya isnat edilen kusur dışında başka bir kusur isnadında (örneğin; haysiyetsiz hayat sürme) bulunamazlar.

TMK m. 181/2’de tanınan hak hem davacı hem de davalı mirasçıları kapsamaktadır (6217 sayılı Kanun değişikliği ile birlikte). Bu açıdan, davacının ölmesi durumunda, davalının mirasçıları m. 181/2’ye dayanarak davaya devam edebilecek midir? Burada, davalı taraf hayata kast fiilinin faili olmakla suçlanmaktadır. Bu durumda, davalının mirasçıları ancak bir karşı dava söz konusu ise⁸¹ bu karşı davada dayanılan kusur sebebini ispat amacıyla davaya devam edebilirler. Aynı zamanda bu karşı davanın hangi sebebe dayanarak açıldığı da önem arz etmektedir. Zira m. 181/2’nin getirilme amacı, gerekçesinden de anlaşılacağı üzere “*özellikle, zina, hayata kast, pek kötü davranış, haysiyetsiz hayat sürme sebeplerinden biriyle açılan boşanma davasında, davacının ölümü halinde, bu eylemlerde bulunan kusurlu davalı eşin buna rağmen mirasçı olabilmesi konusunda haksız ve adaletsiz sonuçların doğmasına*” engel olabilmektir. Buna göre, eğer karşı dava, m. 165 (akıl

⁸⁰ Bakınız: Yargıtay, 2. H.D.’ nin 2009/8491 Esas sayılı 2010/10250 Kararı (**Topuz**, 2012a, s. 184, dipnot 328); Yargıtay, 10. H.D. , T: 10.04.2018, E: 2015/20973, K: 2018/3303, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 08.11.2019.

⁸¹ Örneğin, hayata kast sebebiyle aleyhinde boşanma davası açılan davalının da zina sebebine dayanarak karşı dava açması.

hastalığı), m. 164 (terk), m. 166 (evlilik birliğinin temelden sarsılması) gibi bir sebebe dayanıyorsa m. 181/2'ye dayanarak davaya devam edilememelidir⁸².

Bu konuda açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer husus ise m. 162'de öngörülen hayata kast sebebiyle açılan boşanma davasında, davaya devam eden mirasçılardan hayata kast olgusu yerine aynı maddede öngörülen pek kötü veya onur kırıcı davranış olgusunu ispat edemeyecekleridir.

Yukarıda kısmen izah edilmeye çalışıldığı üzere, davaya devam eden mirasçılar, davanın tarafı haline gelmezler ancak eşlerin ileri sürdüğü kusurun ispatı için kendilerine böyle bir imkân tanınmıştır. Bu nedenle eşlerin ileri sürdüğü sebepler ile bağlıdırlar. Her ne kadar hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranışa dayanan boşanma sebepleri aynı madde içerisinde öngörülmüş olsa da bunlar birbirinden farklı boşanma sebepleridir. Buna göre, sadece hayata kast sebebine dayanarak açılan bir boşanma davasında, davaya devam eden mirasçılar hayata kast olgusunu ispat edemedikleri takdirde pek kötü veya onur kırıcı davranış olgusunu ispat ederek diğer eşin kusurlu olduğunun tespitini isteyemezler.

2. Malî Sonuçlar

a. Mal Rejiminin Tasfiyesi

Eşler arasında evlilik süresince hüküm süren mal rejimini sona erdiren hallerden birisi de boşanmadır. TMK m. 179'a göre, "*mal rejiminin tasfiyesinde eşlerin bağlı olduğu rejime ilişkin hükümler uygulanır*". TMK m.

⁸² Öğretideki bazı yazarlara göre; "*ilgili kanun hükmü (TMK m. 181/f. 2), kusur denetiminin yapıldığı tüm boşanma davalarında uygulama alanı bulabilir. Zira kanun hükmünde sâdece sağ kalan eşin kusurunun ispat edilmesinden bahsedilmekte olup, bunun ötesinde kusurlu davranışa ilişkin olarak kusur denetiminin yapıldığı boşanma sebepleri bakımından bir ayırım/sınırlama yapılmamaktadır*" (Topuz, 2012a), s. 185), "*Davanın hangi boşanma nedenine dayalı olarak açılmış olduğu önemli değildir. Dava, özel veya genel boşanma sebeplerinden birine dayalı olarak açılmış olabilir. Zira 181/2. Maddede geçen "boşanma davası devam ederken" cümlesi, tüm boşanma sebeplerini içermektedir. Zaten hükmü gerekçesinde de "özellikle" demek suretiyle (zina, hayata kast, pek kötü davranış, haysiyetsiz hayat sürme) sebepleri örnek olarak gösterilmiştir*" (Tutumlu, 2002, s. 113).

218-282 maddeleri arasında mal rejimi türleri düzenlenmiştir. TMK m. 202/1'e göre yasal mal rejimi, “*edinilmiş mallara katılma rejimi*” dir.

Söz konusu evlilik, 4721 sayılı TMK'nın yürürlüğe girdiği 01.01.2002 tarihinden önce gerçekleşmiş ve eşler yasal mal rejimi dışında bir mal rejimi seçmemişlerse, eşlerin mal rejimi tasfiye edilirken 01.01.2002 tarihine kadar olan dönem için mal ayrılığı (743 sayılı MK m. 170), bu tarihten sonraki dönem için edinilmiş mallara katılma hükümleri (TMK m. 202/1) uygulanır. Eğer evlenme, 01.01.2002 tarihinden sonra gerçekleştirilmiş ve eşler yasal rejim dışında bir mal rejimi seçmedilerse, mal rejimi tasfiyesi edinilmiş mallara katılma rejimi hükümlerine göre yapılır⁸³.

Edinilmiş mallara katılma rejimi hükümleri incelendiğinde “*artık değere katılma*” başlıklı 236'ncı maddenin 2'nci fıkrasında, zina ve hayata kast sebebiyle açılan boşanma davaları için özel bir hüküm öngörülmüştür. İlgili fıkra göre, “*zina veya hayata kast nedeniyle boşanma halinde hâkim, kusurlu eşin artık değerdeki pay oranının hakkaniyete uygun olarak azaltılmasına veya kaldırılmasına karar verebilir*”. İlgili düzenleme ile zina ve hayata kast halleriyle sınırlı olarak hâkime artık değere katılma oranını hakkaniyet gereğince belirleme hususunda takdir yetkisi tanınmıştır. Hayata kast sebebiyle açılan boşanma davasında, hâkim, bu sebebe dayanarak boşanmaya karar verirse bu yönde bir talep gelmemiş olsa da re'sen, takdir yetkisini kullanarak artık değere katılma oranını azaltabilir yahut kaldırabilir⁸⁴.

⁸³ Yargıtay, 8. H.D. , T:30.11.2015, E: 2014/12512, K: 2015/21469, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 08.11.2019.

⁸⁴ **Demir**, Şamil (2014) “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Artık Değerin Hesaplanması Ve Paylaştırılması”, Ankara Barosu Dergisi, 2014/1, s. 264-265; **Yıldırım**, Edanur (2019) “Yasal Mal Rejiminin Tasfiyesinden Doğan Katılma Alacağı Hakkı ve Özellikleri”, (Yüksek Lisans Tezi), Yaşar Üniversitesi, SBE, 2019, s. 69-70. “*Zina veya hayata kast nedeniyle boşanma halinde hâkim, kusurlu eşin artık değerdeki pay oranının hakkaniyete uygun olarak azaltılmasına veya kaldırılmasına karar verebilir (TMK m. 236/2). Yasa maddesinin kanunda düzenlendiği yer ve kenar başlığından açıkça anlaşılacağı gibi, zina ve hayata kast nedeniyle boşanma kararının eşin alacak talebine etkisi, edinilmiş mallara katılma rejimine (TMK m. 218-241) özgü ve sadece 'artık değere katılma alacağı (TMK m. 236)' için söz konusudur. Bir başka anlatımla, mal ayrılığı rejimindeki 'katkı payı alacağı' ve edinilmiş mallara katılma rejimindeki 'değer artış payı alacağı TMK m. 227 için, TMK 236/2. maddesi*

b. Maddî Tazminat

TMK m. 174/1'e göre, “*mevcut veya beklenen menfaatleri boşanma yüzünden zedelenen kusursuz veya daha az kusurlu taraf, kusurlu taraftan uygun bir maddî tazminat isteyebilir*”. Bu hükme göre, boşanma yüzünden menfaati zedelenen taraf⁸⁵, maddî tazminat talep edebilecektir. Bu tazminat talebinin şartları, aşağıda incelenecektir.

i. Tazminat İsteyen Tarafın Kusursuz ya da Daha Az Kusurlu Olması

MK döneminde (m. 143/1), maddî tazminat talebinde bulunacak eşin tamamen kusursuz olması şart kılınmıştı. TMK döneminde ise bu şart değiştirilerek kusursuz yahut daha az kusurlu olma şartı getirilmiştir⁸⁶. Buna göre tarafların eşit kusurlu olduğu hâllerde maddî tazminat talep edilebilmesi mümkün değildir⁸⁷.

Öğretide⁸⁸ “*kusursuz olma*” kavramından, mutlak bir kusursuzluğun anlaşılmasında gerektiği açıkça belirtilmiştir. Zira bir boşanma davasında taraflardan birinin hiç kusurunun olmaması ender rastlanacak bir hâldir. Bu bakımdan, kusursuzluk tespit edilirken bakılacak husus, tazminat isteyen tarafın, herhangi bir kusurunun olup olmadığı değil, boşanma sebebinin

uygulama alanı bulmaz” (Yargıtay, 8. H.D. , T: 30.11.2015, E: 2014/12512, K: 2015/21469, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>>, s.e.t. 08.11.2019).

⁸⁵ Maddede “eş” kavramı yerine “taraf” kavramı kullanılmıştır. Bunun sebebi, maddî ve manevî tazminat talepleri, boşanma kararından sonra da dâva edilebilir taleplerdir. Bu durumda boşanmış kişilere, eş yerine taraf demek daha kapsayıcı ve doğru bir ifade olmuştur (Karabulut, s. 100; Akıntürk, Ateş, s. 295; Kaçak, Nazif (2009) Boşanma Davalarında Maddî ve Manevî Tazminat ile Yoksulluk Nafakası, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 27).

⁸⁶ Kılıçoğlu, s. 127; Kıcalıoğlu, Mustafa (2002) “4721 Sayılı Yeni Türk Medeni Kanunu’na Göre Boşanma Halinde Maddî ve Manevî Tazminat”, Ankara Barosu Dergisi, 2002/2, s. 39-40; Zararsız, Abdulmuttalip (2019) “Boşanma Davalarında Maddî ve Manevî Tazminat”, (Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi, SBE, s. 40.

⁸⁷ Kaçak, s. 27; Kıcalıoğlu, s. 44.

⁸⁸ Velidedeoğlu, s. 258; Tekinay, s. 258; Feyzioğlu, s. 404; Akıntürk/Ateş, s. 296; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 151; Baran Celep, s. 79-80; Zararsız, s. 40; Serin Of, Emine (2008) “Boşanmanın Mali Sonuçları”, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, SBE, s. 41.

oluşmasında kusurunun bulunup bulunmadığıdır (uygun illiyet bağı)⁸⁹. Eğer ki, tazminat isteminde bulunan tarafın kusursuz olması aranıyor olsaydı, bu durumda maddî tazminat talebinin sınırları çok daralır ve ancak istisnâî hâllerde maddî tazminat talep edilebilir olurdu. Böylece, maddî tazminat kurumu, pratik değerini büyük ölçüde yitirmiş olurdu⁹⁰.

Maddede öngörülen diğer durum “*daha az kusurlu*”⁹¹ olma hâlidir. Bu hâlde, tazminat talebinde bulunan tarafın da boşanmada kusuru vardır. Fakat bu kusur, kendisinden tazminat talep edilen tarafa oranla daha azdır⁹². Bu durumda, hâkim, ortak kusur dolayısıyla (TBK m. 52) gereğince tazminattan indirim yapabilir⁹³.

Mutlak boşanma sebeplerinden olan hayata kast olgusuna dayanarak açılan boşanma davasında yahut dava sonrasında hayatına kastedilen taraf, maddî tazminat talebinde bulunabilir. Zira hayata kast, ağır bir kusurdur. Hayatına kastedilen eşin kusuru ne olursa olsun hayata kast fiilini işleyen tarafın kusuru daha büyük olacaktır.

ii. Davalı Tarafın Kusurlu Olması

Davalı taraf, boşanma sebebinde kusurlu olmalıdır. Davalı taraf, kendi kusuruyla boşanmaya sebebiyet vermemiş ise, onun aleyhinde tazminata hükmedilemez. Örneğin, davalı tarafın akıl hastalığı sebebine dayanarak açılan bir boşanma davasında, karşı tarafın kusurundan söz edilemeyecektir. Yine, evlilik birliğinin temelinden sarsılma sebebine dayanarak açılan boşanma davalarının bazılarında her iki tarafın da kusursuz olması mümkündür. Bu

⁸⁹ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 151.

⁹⁰ Akıntürk/Ateş, s. 296; Serin Of, s. 41; Zararsız, s. 41; Biçer Yener, Iğın (2019) “Boşanmada Maddî Tazminat”, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE, s. 28.

⁹¹ “Burada söz konusu az kusurlu olmayı; karşı tarafın (eşin) tahrik, teşvik, kışkırtma vb. davranışlarına tepki niteliğinde olan ve boşanma için yeterli sayılmayan davranışlar olarak anlamalıyız” (Kıcalıoğlu, s. 40).

⁹² Dural/Öğüz/Gümüş, s. 151. “Tek basına boşanmaya neden olmayacak derecede kalmış davranışın oluşturduğu kusur, az kusur olarak değerlendirilebilir” (Serin Of, s. 41).

⁹³ Akıntürk/Ateş, s. 296-297; Kıcalıoğlu, s. 44.

gibi durumlarda, davalı taraf kusurlu olmadığından maddî tazminatın şartları oluşmamıştır⁹⁴.

Hayata kast sebebi ile açılan boşanma davasının şartlarından biri de hayata kast eden eşin kusurlu olmasıdır. Dolayısıyla eğer hayata kast sebebiyle boşanma davasına hükmedilmişse, burada davalı tarafın kusurlu olması şartı yerine gelmiş olacaktır.

iii. Davacının Mevcut veya Beklenen bir Menfaatinin Zedelenmesi

Mevcut menfaat zedelenmesi kavramından anlaşılması gereken evlilik birliği boşanmayla son bulmamış olsaydı, tazminat talebinde bulunan tarafın sağlamaya devam edeceği yararlar⁹⁵ yahut uğramayacağı zararlardır⁹⁶. Örneğin, evlilik birliği içinde sağlanan bakım nafakası, mal rejimi ile elde edilen haklar, diğer eşin bir malını kullanmak yahut işlemek suretiyle sağlanan fayda ve diğer eşin işyerinde çalışarak elde edilen kazanç gibi yararları kaybetmek⁹⁷ yahut boşanma yüzünden taşınma, konaklama giderleri yapılması, ruh halinin bozulması sebebiyle tedavi masrafı ödenmesi gibi zararlara uğramaktır⁹⁸. Özellikle hayata kast sebebiyle boşanma davası söz konusu olduğunda, hayatına kastedilen eşin fizikî ve(ya) psikolojik tedavi masrafları dikkate alınmalıdır.

Beklenen menfaat ise, tazminat talep eden tarafın, evlilik devam etmiş olsaydı gelecekte sağlayacağı yararlarıdır⁹⁹. Bunlara örnek olarak, eşten doğan miras hakkı, eşin emekli maaşı, lehe yapılan sigorta poliçelerinden doğacak menfaatler veya eşin iş yerinde çalışmak suretiyle elde edeceği ücret gelirleri gösterilebilir¹⁰⁰.

⁹⁴ Serin Of, s. 42-43; Akıntürk/Ateş, s. 297; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 152; Baran Celep, s. 81; Güneşlioğlu, s. 48-49; Biçer Yener, s. 34.

⁹⁵ Akıntürk/Ateş, s. 297.

⁹⁶ Kıcalıoğlu, s. 42-43.

⁹⁷ Serin Of, s. 37.

⁹⁸ Kılıçoğlu, s. 128.

⁹⁹ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 152; Kıcalıoğlu, s. 42; Kaçak, s. 26.

¹⁰⁰ Güneşlioğlu, s. 47.

iv. Miktarı

Mevcut ve beklenen menfaatler, kanunda sayılmamıştır. Bu sebeple maddî tazminatın miktarını hâkim takdir edecektir. Hâkim, maddî tazminatın miktarını belirlerken evliliğin süresini, tarafların kusur derecelerini, her iki tarafın ekonomik ve sosyal durumunu, yaşlarını, özetle somut olayın özelliklerini göz önünde tutarak ve nihayet hakkaniyete uygun bir tazminat miktarını takdir etmesi gerekir¹⁰¹.

c. Manevî Tazminat¹⁰²

Boşanmaya sebep olan durumlar sonucunda çoğu zaman taraflardan biri; acı çekmek, derin üzüntüler yaşamak ve ruhî bunalımlar geçirmek tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Genellikle, kusursuz veya daha az kusurlu tarafın kişilik hakları açık bir surette saldırıya uğramakta; zina, hayata kast gibi özel boşanma sebeplerine dayanan boşanma davalarında bu durum göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşmaktadır. Nitekim kişilik haklarına saldırı nedeniyle manevî zarara uğrayan tarafın ruh dengesini yeniden kurmak için bir denkleştirme aracına ihtiyaç duyulmaktadır¹⁰³. Bu nedenle TMK m. 174/2’de manevî tazminat olarak uygun bir miktar paranın zarar gören tarafa ödenmesi öngörülmüştür¹⁰⁴. Manevî tazminat, bir ceza olmadığı gibi bir zenginleşme aracı da değildir¹⁰⁵.

¹⁰¹ **Kaçak**, s. 28; **Akıntürk/Ateş**, s. 298; **Kıcalıoğlu**, s. 45 vd. ; **Zararsız**, s. 52.

¹⁰² “Boşanmaya neden olan olaylar yüzünden manevi tazminat isteyen tarafın, kişilik hakları ve aile bütünlüğüne ağır biçimde saldırıldığı için zarar görmüş olması gerekir. Boşanma halindeki manevi tazminat, MK m. 23 ve devamı maddelerinde yer alan şeref, haysiyet, hürriyet, ruh ve beden bütünlüğü ile sağlık, isim, resim gibi kişiliğin korunmasına yönelik genel düzenlemenin değişik bir uygulamasıdır. Ne var ki, MK m. 174/2 maddesinde düzenlenmiş olan manevi tazminat MK m. 24 ve BK 49. maddelerinde düzenlenen manevi tazminattan farklıdır” (**Kıcalıoğlu**, s. 49).

¹⁰³ “Bir acı ve ıstırapın maddi zararlar gibi parayla ölçülmesine imkân yoktur. Bu nedenle manevi bir zararın şu veya bu miktardaki bir parayla giderilebileceği söylenemez. Buna rağmen, haksız fiilden doğan bedeni veya ruhi sıkıntılar için bir tazminatın ödenmesi, bu sıkıntılarının hafifletilmesine, hiç değilse bazı avunma çarelerinin bulunmasına yardım edebilir” (**Zararsız**, s. 57-58).

¹⁰⁴ **Serin Of**, s. 53-54. “Kanımızca bu düzenleme isabetli olmamıştır. Bu halde kişilik hakkı saldırıya uğrayan tarafın para dışındaki başka bir tazmin yolunu talep etmesi ve hâkimin de uygun bulması halinde diğer tazmin yollarından birine hükmedebilmesi gerekir” (**Budun**,

TMK m. 174/2'ye göre, “Boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevî tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir”. Manevî tazminat talebinin şartları şunlardır:

i. Davalının Kusurlu Olması

TMK m. 174/2'ye göre, manevî tazminat talep edebilmek için davalı tarafın kusurlu olması şarttır. Ancak ilgili düzenlemede davalının kusurunun ağır olması aranmamıştır. Burada önemli olan, kusurun ağır olup olmaması değil, davalının, davacının kişilik hakkına saldırıda bulunurken kusurlu olmasıdır¹⁰⁶. Dolayısıyla akıl hastalığı veya eşlerin karakterlerinin uyuşmaması nedeniyle ortaya çıkan şiddetli geçimsizlik yüzünden hiçbir tarafın kusuru olmaksızın gerçekleşen boşanmalarda manevî tazminata hükmedilemeyecektir¹⁰⁷.

Davalının boşanmada kusurlu olması şartının aranması, davacının kusurunun göz önünde bulundurulmayacağı anlamına gelmez. Manevî tazminat talebinde bulunan davacının kusuru ağır değilse, kusur oranı nispetinde tazminattan indirim sebebi olarak değerlendirilmelidir (TBK m. 52). Ancak, davacının kusuru ağır nitelikte ise, bu durum “zarar görenin ağır kusuru” gibi değerlendirilip illiyet bağını kesen sebep olarak tazminat talebinin reddi sonucunu doğurur¹⁰⁸.

Hayata kast olgusuna dayanan boşanma sebebi, mutlak ve kusura dayanan bir boşanma sebebidir. Eğer hâkim, bu sebebe dayanarak boşanma kararına hükmetmişse burada hayata kast fiilinin varlığı tespit edilmiş

Merve (2018) “Türk Hukukunda Boşanmanın Eşler Arasındaki Mali Sonuçlarından Maddi Tazminat ve Manevi Tazminat”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, SBE, s. 116-117); “Manevi tazminatın para dışındaki giderim yolları olarak; yalanlama, sözünü geriye alma, saldırganı özür dilemeye mahkûm etme, saldırıya ilişkin mahkeme kararının ilan edilmesi, mahkeme kararı ile saldırganın kınanması gösterilebilir” (Budun, s. 116).

¹⁰⁵ Kıcalıoğlu, s. 41; Gelmez, s. 69; Kırmızı, Ali E. (2009) “Boşanmanın Sonuçlarından Maddi ve Manevi Tazminat” (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi, SBE, s. 62.

¹⁰⁶ Akıntürk/Ateş, s. 299; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 153; Gelmez, Ezgi (2019) “Boşanmanın Mali Sonuçları”, (Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi, SBE, s. 72.

¹⁰⁷ Velidedeoğlu, s. 259.

¹⁰⁸ Kılıçoğlu, s. 132; Kaçak, s. 36; Serin Of, s. 59-61.

demektir. Dolayısıyla, hayata kast sebebine dayanarak açılan boşanma davasının, boşanma kararıyla sonuçlanması davalının kusurlu olduğunu göstermektedir. Hayata kast fiilinin oluşmasında, hayatına kastedilen tarafın da kusuru varsa bu kusur tazminatın belirlenmesinde göz önüne alınmalıdır. Örneğin, davacı eşin zina fiilini öğrenen davalı eş hayata kast fiilini işlemiş olabilir. Ancak davacı eşin kusuru ne kadar ağır nitelikte olursa olsun (zina gibi), hayata kast fiili açısından illiyet bağıını kesen sebep olarak görülüp tazminat isteminin reddi sonucunu doğurmamalıdır.

ii. Davacının Kişilik Hakkının İhlâl Edilmesi (Zedelenmesi)

Boşanma kararının varlığı tek başına taraflara manevî tazminat talep etme hakkını doğurmaz. Boşanma sebebiyle manevî tazminat isteminde bulunabilmek için davacının kişilik hakkı,¹⁰⁹ boşanmaya sebep olan olaylar sonucunda ihlâl edilmiş olması şarttır¹¹⁰.

MK döneminde (m. 143/2), kişilik hakkı ihlâlinin ağır olması ve davacı tarafın kusursuz olması şartları aranmaktaydı. TMK m. 174/2’de, bu şartlar aranmamaktadır¹¹¹.

¹⁰⁹ “Yasalarımızda “Kişilik Hakkı”nın tanımı yapılmamıştır. Kişilik hakkı kavramına dahil olan kişilik değerlerinin de tek tek sayılıp belirlenmediği, bir başka deyimle içeriğinin yasa koyucu tarafından açık ve kesin olarak ortaya konulmadığı görülmektedir. Ancak doktrinde ortak kabul gördüğü üzere, kişilerin sadece varolmaları nedeniyle tanınan, ayrılmaz biçimde sahip oldukları, hukuk düzeni tarafından korunan yaşam, beden bütünlüğü, sağlık, şeref ve haysiyet, isim, resim, özel hayat, kişisel veriler özgürlükler gibi kişisel değerler üzerindeki haklar, kişilik hakkını ifade eder” (Kaya, Mine (2010) “Telekomünikasyon Alanında Kişilik Haklarının Korunması”, Ankara Barosu Dergisi, 2010/4, s. 279). “Kanunlarda sayılmamış olmakla birlikte kişilik hakkının, 1. Maddi (Bedensel) Haklar 2. Manevi Haklar 3. Mesleki ve ekonomik haklardan oluştuğunu kabul etmek gerekir. Maddi (bedensel) haklar kavramının içine yaşam, beden bütünlüğü gibi haklar girerken manevi hakların içine onur, saygınlık, aile bütünlüğü, isim ve resim üzerindeki haklar girmektedir. Mesleki ve ekonomik haklar ise ekonomik özgürlük ve varlık, mesleki onur ve saygınlık ile mesleki ve ticari giz gibi haklardan oluşmaktadır” (Doğan, Pınar Bahar (2014) “Çatışan İki Değer: Haber Verme Hakkı ve Kişilik Hakkı”, Ankara Barosu Dergisi, 2014/4, s. 480-481).

¹¹⁰ Güneşlioğlu, s. 58; Akıntürk/Ateş, s. 300; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 154;

¹¹¹ Akıntürk/Ateş, s. 300; Hatemi/Serozan, s. 255-256; Güneşlioğlu, s. 59; Gelmez, s. 67-68; Zararsız, s. 62-63; “Eski düzenlemede, davacının kusursuz olması aranıp davalının kusuruna

Boşanmaya sebebiyet veren olayların, davacı tarafın kişilik hakkını zedeleyip zedelediğinin tespiti her zaman kolay değildir. Zira her olayın kişilerin duygusal dünyalarında oluşturacağı etki ve bırakacağı iz birbirinden farklıdır¹¹². Davacı tarafın kişilik hakkının hangi hâllerde ve ne boyutta ihlâl edilmiş olduğu, boşanmaya sebep olan olayların özelliğine ve davacının duyduğu elem ve üzüntünün derecesine göre belirlenmelidir¹¹³.

Bu şart açısından bakıldığında, hayata kast sebebine dayanarak boşanma kararının verildiği bir davada, davacının kişilik hakkının zedelenmediği noktasında bir şüphe yoktur. Çünkü hayata kast olgusunun varlığı durumunda, davacının en önemli kişilik değerlerinden olan hayat hakkına bir saldırı söz konusudur.

Hayata kast fiilleri, aynı zamanda bir haksız fiil teşkil etmektedir. Bu durumda BK m. 58 gereğince, manevî tazminat talebi de ileri sürülebilir. TMK m. 174 ile TBK m. 58'e dayanarak istenebilecek manevî tazminat arasındaki fark: TMK m. 174 kapsamında tazminat talebi için boşanmaya karar verilmiş olması gerekirken TBK m. 58 kapsamında boşanma kararına gerek olmaksızın manevî tazminat isteminde bulunulabilir. Bu fark dışında, iki madde arasında bir farklılık yoktur¹¹⁴.

iii. Miktarı

Manevî tazminatın miktarını, maddî tazminatta olduğu gibi hâkim takdir eder. Burada hâkimin, boşanma sebebiyle davacı tarafın kişilik hakkının nasıl ve ne ölçüde ihlâl edildiğini tespit etmesi gerekir¹¹⁵. Hâkim, tazminat miktarını tayin ederken boşanmaya yol açan olayın ağırlığını, davalının malî gücünü ve davacının ekonomik ve sosyal durumunu göz önünde bulundurmalıdır. Hayata kast fiili, ağır bir kusur olduğu için diğer boşanma sebepleri ile kıyaslandığında hayata kast sebebiyle boşanmada, hâkim, daha yüksek miktarda manevî tazminata hükmetmesi gerekir.

değilnmemiş buna karşın yeni düzenlemede, davacının kusursuz olmasından söz edilmeyip davalının kusurlu olmasına değinilmiştir” (Kırmızı, s. 64).

¹¹² Güneşlioğlu, s. 59.

¹¹³ Akıntürk, Ateş, s. 300.

¹¹⁴ Kılıçoğlu, s. 131; Kaçak, s. 35-36.

¹¹⁵ Akıntürk/Ateş, s. 301.

d. Yoksulluk Nafakası¹¹⁶

TMK m. 175'de hangi durumlarda yoksulluk nafakasına hükmedilebileceği düzenlenmiş ancak yoksulluk kavramı tanımlanmamıştır. Öğretide yapılan tanıma göre,¹¹⁷ kişinin kendi gelir veya malvarlığı ile geçimini sağlayamaması halinde yoksulluk söz konusu olacaktır¹¹⁸. Ancak unutulmamalıdır ki yoksulluk kavramı, zamana göre değişiklik göstermektedir. Zira, zaman geçtikçe toplumun refah seviyesi değişir ve insanların yaşam standartları farklılaşır. Böylece farklı zamanlar farklı yoksulluk tanımları doğurur¹¹⁹.

¹¹⁶ “Boşanmada maddi ve manevi tazminata hükmedilmesi veya hükmedilmemesi, yoksulluk nafakası talebini etkilemez. Boşanmada maddi veya manevi tazminata hükmedilmesinin temel amacı ve koşullarıyla, yoksulluk nafakasına hükmedilmesinin temel amacı ve koşulları, birbirinden farklıdır. Boşanmada maddi ve manevi tazminata hükmedilmesinin temel sebebi, boşanan taraflardan kusursuz veya az kusurlu olan tarafın, karşı tarafın kusurlu davranışıyla boşanmaya sebebiyet vermesi neticesinde uğramış olduğu maddi veya manevi zararların giderilmesidir. Oysa yoksulluk nafakasının dayandığı temel düşünce, esas itibarıyla, boşanan taraflardan birisinin boşanma sonucunda düşmüş olduğu yoksulluk halinin sosyal dayanışma fikri ve ahlaksal değerler gereğince kısmen de olsa giderilmeye çalışılmasıdır” (Güneşlioğlu, s. 65).

¹¹⁷ **Arkan Serim**, Azra (2007) “Yoksulluk Nafakası”, İÜHFİM, Cilt: LXV, Sayı: 1, 289-290; **Kılıçoğlu**, s. 134; **Somkan Fırat**, Aylin (2019) “Yoksulluk Nafakası”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, s. 9.

¹¹⁸ “Yargıtay Kurulunun 07.10.1998 tarih ve 1998/2-656-688 sayılı kararında da kabul edildiği gibi yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür (eğitim) gibi bireyin maddi varlığını geliştirmek için zorunlu ve gerekli görülen harcamaları karşılayacak düzeyde geliri olmayanları yoksul kabul etmek gerekir. Hemen belirtmek gerekir ki;... Kurulu'nun yerleşik kararlarında "asgari ücret seviyesinde gelire sahip olunması" yoksulluk nafakası bağlanmasını olanaksız kılan bir olgu kabul edilmediği gibi asgari ücretin üzerinde gelire sahip olunması da yoksulluk nafakası bağlanmasını olanaksız kılan bir olgu olarak kabul edilmemiştir. (...07.10.1998 gün, 1998/2-656 E, 1998/688 K. 26.12.2001 gün 2001/2-1158-1185 sayılı ve 01.05.2002 gün 2002/2-397-339 sayılı kararları). Bu durumda ancak nafakanın miktarını tayinde etken olarak dikkate alınmalıdır” (Yargıtay, 3. H.D. , T: 09.10.2017, E: 2017/11957, K: 2017/13613, <<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>>, s.e.t. 09.11.2019).

¹¹⁹ **Özyazgan**, Özge (2019) “Yoksulluk Nafakası”, (Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi, SBE, s. 33.

TMK m. 175'e göre, "Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir (f.1). Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz (f.2)". İlgili hükme göre, yoksulluk nafakasının şartları şunlardır:

i. Taraflardan Birinin Talebi

Maddî ve manevî tazminat taleplerinde olduğu gibi yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için taraflardan birinin talepte bulunması gerekir. Hâkim, talep olmaması halinde, yoksulluk nafakasına re' sen karar veremez¹²⁰. Yoksulluk nafakası, boşanma talebi ile aynı dava dilekçesinde talep edilebilir. Dava dilekçesiyle birlikte talep edilmemesi durumunda, dava devam ederken sözlü isteğin tutanağa geçirilmesi yoluyla da talep edilebilir. Ayrıca boşanma kararının kesinleşmesinden sonra ayrı bir bağımsız dava yoluyla da talep edilebilir. Ancak bu son durumda TMK m. 178'de öngörülen bir yıllık zamanaşımı dikkate alınmalıdır¹²¹.

ii. Talep Eden Tarafın Kusurunun Daha Ağır Olmaması

Eski MK'un 144'üncü maddesine göre, 3444 sayılı Kanunla değiştirilmeden önce, nafaka talebinde bulunan eşin "kusursuz" olması gerekirdi. Yeni TMK m. 175'te bu şart, talepte bulunan tarafın daha ağır kusurlu olmaması şartı ile değiştirilmiştir¹²².

Nafaka talep eden eşin kusursuz olduğu durumlarda yoksulluk nafakası talep edilebilecektir. Aleyhine yoksulluk nafakasına hükmedilecek davalının kusurlu olması gerekmez¹²³. Her iki eşin de kusurlu olduğu boşanma

¹²⁰ Arkan Serim, s. 288; Çitak, Burçak (2016) "Yoksulluk Nafakası", İÜHFİM, Cilt: LXXIV, Sayı: 1, s. 242; Öcal, Mesut (2019) Yoksulluk Nafakasının Süresi, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, s. 35-36; Özyazgan, s. 37-38; Somkan Fırat, s. 31.

¹²¹ Arkan Serim, s. 288-289; Öcal, 38-39; Kartal, Nagihan (2019) "Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası", (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Medipol Üniversitesi, SBE, s. 38.

¹²² Akıntürk/Ateş, s. 303; Arkan Serim, s. 291; Öcal, s. 49.

¹²³ "Maddî ve manevî tazminat ile yoksulluk nafakası arasındaki farktan biri de kusur şartının aranmasıdır. Tazminat talebi kararında kusur oranlarına dikkat edilir, kusur oranlarına göre karar verilir. Örneğin akıl hastası olan eşin kusurundan bahsedilemez ve bu durumda tazminata karar verilemez, ancak eşin akıl hastası olması yoksulluk nafakasına hükmedilmeyeceği anlamına gelmemektedir" (Özyazgan, s. 42).

davalarında ise, nafakaya karar verilebilmesi için talep eden tarafın kusurunun davalının kusuruna oranı ya daha az olmalı ya da eşit olmalıdır¹²⁴. Özel boşanma sebeplerine dayanarak açılan davalarda; yoksulluk nafakası talep eden tarafın, davacı konumunda olması ve bu davanın kabul edilmesi durumunda, davacının ağır kusurlu olması mümkün olmadığından yoksulluk nafakası açısından talepte bulunan tarafın kusurunun daha ağır olmaması şartı gerçekleşmiş olacaktır¹²⁵.

Hayata kast sebebiyle boşanmaya karar verilen durumlarda, hayatına kastedilen davacı kusuru ne olursa olsun hayatına kasteden davalıya nispeten daha az kusurlu olacağı için yoksulluk nafakasının bu şartı gerçekleşmiş olacaktır. Aksine, hayata kast fiilini işleyen davalı, daha ağır kusurlu olacağı için yoksulluk nafakasının bu şartı gerçekleşmez.

iii. Nafaka Talep Eden Eşin Yoksulluğa Düşmesi

Nafaka isteminde bulunan eş, çalışma gücünden yoksun ve başka bir gelir kaynağı yahut serveti bulunmuyorsa yoksulluk nafakasına hak kazanır. Bu eşin, emekli maaşı yahut mal varlığı mevcutsa, yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için bunların, onu yoksulluktan kurtarıp kurtarmadığına bakılır¹²⁶.

Eski kanunda yapılan değişiklikten önce m. 144'te "büyük" bir yoksulluğa düşme şartı aranmaktaydı. Yeni kanun dönemindeki düzenlemede, yoksulluğun büyük olması şartı aranmamaktadır. Buna göre, yoksulluk nafakasına hükmedebilmek için, nafaka talebinde bulunan tarafın, normal ve vasat düzeydeki bir yoksulluğa düşecek olması yeterlidir¹²⁷.

iv. Nafakanın Diğer Tarafın Malî Gücüyle Orantılı Olması

Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi nafakayı ödeyecek tarafın mali gücünün olması ile doğru orantılıdır. Nafaka artırım durumlarında da

¹²⁴ Çitak, s. 243; Arkan Serim, s. 291; Kartal, s. 43-44; Somkan Fırat, s. 37 vd. ; Kartal, s. 46 vd.

¹²⁵ Kartal, s. 44.

¹²⁶ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 155; Somkan Fırat, s. 22-23; Güneşlioğlu, s. 69.

¹²⁷ Akıntürk/Ateş, s. 303-304; Öcal, s. 43-44; Somkan Fırat, s. 20; Kartal, s. 50 vd.

tarafların malî gücü dikkate alınmaktadır¹²⁸. Ödeyecek olan tarafın malî gücü, yoksulluk nafakasının üst sınırındır. Nafaka yükümlüsünün ödeme gücü az ise hâkim ödeme gücüne uygun bir nafaka miktarına karar vermelidir. Ödeme gücü olmayan yükümlüden nafaka talep edilemez. Ayrıca nafaka yükümlüsünün zengin olması, ondan yoksulluğu giderecek miktardan fazla nafakaya hükmedilmesi sonucunu doğurmamalıdır. Zira yoksulluk nafakasının amacı talepte bulunanın yoksulluğunu gidermek bir diğer deyişle onun zorunlu ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Yoksa evlilik zamanındaki refah seviyesini devam ettirmek değildir¹²⁹.

e. Zamanaşımı

Maddi, manevi tazminat veya yoksulluk nafakası talebi, boşanma davasının fer'î olarak boşanma davası ile beraber ileri sürülebileceği gibi boşanma kararından sonra da ayrı bir dava ile ileri sürülebilir. Boşanma kararından sonra ayrı bir dava ile ileri sürülecek talep, TMK m. 178 gereğince boşanma hükmünün kesinleşmesinden itibaren bir yıllık zamanaşımı süresi ile sınırlandırılmıştır. TMK m. 178'de öngörülen bir yıllık zamanaşımı ile eşlerin tekrar karşı karşıya gelmesi ve uyuşmazlıkların uzun süre devam etmesinin önüne geçilmek istenmiştir¹³⁰.

Bir yıllık süre zamanaşımı süresi olduğu için bir def'îdir. Bu süre geçtikten sonra açılan davalar noktasında, şayet davalı tarafından zamanaşımı def'isi ileri sürülmezse bu durum, hâkim tarafından re'sen dikkate alınmayacaktır¹³¹.

¹²⁸ “Nafakanın irat olarak ödenmesine karar verilmesi halinde, boşanmadan sonraki bu süreçte, karar verilirken öngörülemeyen bazı gelişmeler meydana gelebilir, nafaka değeri büyük bir oranda düşebilir yahut yükselebilir ve edimler arasındaki denge bozulabilir³⁰. Örneğin nafaka borçlusunun ekonomik durumu kötüleşebilir, borçlu nafakayı ödeyemez hale gelebilir veya nafaka alacaklısı iş bularak çalışmaya başladığından alacaklı eşin nafaka ihtiyacı ortadan kalkabilir. Bu ihtimalleri göz önünde tutan kanun koyucu TMK md. 176/f.4 ile hükmedilen iratların değiştirilmesine imkân tanımıştır” (Çitak, s. 247-248).

¹²⁹ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 156; Arkan Serim, s. 292-293; Kartal, s. 60-61; Öcal, s. 55-56; Özyazgan, s. 43; Somkan Fırat, s. 19; Güneşlioğlu, s. 71.

¹³⁰ Kıcalıoğlu, s. 48; Serin Of, s. 53.

¹³¹ Kaçak, s. 33.

B. ÇOCUK(LAR) AÇISINDAN HUKUKÎ SONUÇLARI

Boşanma, eşler açısından hukukî sonuçlar doğurduğu gibi (varsa) çocuklar açısından da hukukî sonuçlar doğurmaktadır. Ancak boşanmanın çocuklara ilişkin sonuçları kendiliğinden (ipso iure) ortaya çıkmaz. Bu sonuçların ortaya çıkması için hâkimin boşanma kararında düzenlemesi gerekir. Hâkim, kamu düzenine ilişkin velayet ve çocukla kişisel ilişki gibi konularda herhangi bir talep gerekmeksizin re'sen karar verir¹³².

1. Çocuğun Velayeti

Çocuğun velayeti evlilik birliği içerindeyken anne ve baba tarafından kullanılırken TMK m. 336 gereğince, boşanma ile evlilik birliği sona ereceği için velayet hakkının kullanımı anne veya babadan birine verilir¹³³. Öğretide genellikle kabul edildiği üzere¹³⁴ hâkim, velâyet hakkının hangi tarafa verileceği hususunda, tarafların talep ve düşüncelerinden ziyade “*çocuğun menfaatini*” göz önünde bulundurmalıdır.

Hâkim, velayet hakkını hangi tarafa bırakacağını takdir ederken tarafların malî durumu, yaşı, boşanmadaki kusurları birinci derece önem arz etmez. Önemli olan çocuğun hangi tarafa bırakıldığı takdirde daha iyi bakılacak, yetiştirilecek, daha iyi terbiye ve eğitim alacak olduğudur. Buna göre, eşlerin içinde bulunduğu sosyal çevre ve hayat tarzı da önemlidir¹³⁵. Velidedeoğlu'na göre¹³⁶, boşanma, akıl hastalığı, terk, utandırıcı bir suçtan mahkûm olma veya haysiyetsiz hayat sürme gibi bir sebebe dayanarak açıldıysa, çocuğun bu durumlarda akıl hastası yahut suçlu olan tarafa bırakılması uygun değildir.

Bu açıklamalar ışığında velayetin hangi eşe bırakılacağı hususunda hâkim takdir hakkını kullanırken eşlerin boşanmadaki kusurlarını talî

¹³² Gelmez, s. 37; Kucuroğlu, s. 58; Yokuş Memişoğlu, Selda (2019) “Boşanmanın Çocuklar Bakımından Kişisel Sonuçları”, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE, s. 3.

¹³³ Yokuş Memişoğlu, s. 4;

¹³⁴ Velidedeoğlu, s. 267; Tekinay, s. 273; Feyzioğlu, s. 381; Akıntürk/Ateş, s. 310; Yokuş Memişoğlu, s. 3-4; Güneşlioğlu, s. 83.

¹³⁵ Velidedeoğlu, s. 267; Akıntürk/Ateş, s. 310; Güneşlioğlu, s. 100.

¹³⁶ Velidedeoğlu, s. 267.

derecede göz önüne alacaktır. Zira eşlerin birbirlerine karşı kusurlu davranmaları çocuklarına karşı da kusurlu davranacakları anlamına gelmez. Ancak utandırıcı bir suç işleme, haysiyetsiz hayat sürme, hayata kast etme gibi fiillerin işlenmesi bu fiili işleyen insanın karakter ve psikolojisine dair emare niteliğindedir. Bu nedenle, hâkim, çocuğun velayetinin kime bırakılacağını takdir ederken bu durumu göz önünde bulundurmalıdır. Hayata kast durumunda, hayata kast eden eşin bu fiili hangi şartlar altında işlediği hayatına kastedilen eşin kusur derecesini de göz önüne alarak irdelenmelidir. Yine de, hayata kast fiilini gerçekleştiren tarafın şiddete olan eğilimi göz ardı edilmemelidir. Eğer bu kişinin bu fiil dışında başka şiddet eylemleri de mevcutsa böyle bir ebeveyne velayet hakkı tanınmamalıdır.

2. Çocukla Kişisel İlişki

Velayet hakkı, hâkim tarafından hangi eşe bırakılırsa velayet hakkı yalnızca o eşe ait olur. Bu karar ile birlikte diğer eşin çocuk üzerindeki velayet hakkı sona erer. Ancak bu durum, velayet hakkı sona eren eşin çocukları ile kişisel ilişki kurmasına engel değildir. Çocukları ile kişisel ilişki kurmak, her ebeveynin en doğal hakkıdır. Nitekim bu durum TMK m. 182'de düzenleme altına alınmıştır¹³⁷.

Bir ebeveyn ne kadar kötü durumda olursa olsun onu, çocuklarını görmekten tamamen menetmek hukukî, ahlakî ve insanî değerlere aykırıdır. Böyle hallerde hâkim, çocuğun fena telkinler altında kalmaması için çocukla ebeveynin görüşmesinin tayin edeceği bir kişinin huzurunda gerçekleştirilmesini karar altına alabilir¹³⁸.

3. İştirak Nafakası

Çocuğun bakımı ve yetiştirilmesine ait yükümlülükler öncelikle velayet hakkı kendisine bırakılan tarafa aittir. Ancak TMK m. 182/II'de, çocuğun bakım ve eğitimiyle ilgili giderlere, diğer tarafın da "gücü oranında" katılma

¹³⁷ Akıntürk/Ateş, s. 313-314; Kılıçoğlu, s. 152-153; Gelmez, s. 40; Yokuş Memişoğlu, s. 105 vd. ; Güneşlioğlu, s. 102 vd.

¹³⁸ Velidedeoğlu, s. 270.

zorunluluğu öngörülmüştür. Bu nafakaya niteliğine uygun olarak iştirak nafakası denilmiştir¹³⁹.

SONUÇ

Türk boşanma hukukunda (medeni hukukunda) m. 161-166 arasında boşanma sebepleri öngörülmüştür. TMK m. 162’de ise “*hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış*” sebebiyle boşanma düzenlenmiştir. Her ne kadar aynı madde içerisinde düzenlenseler de hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış sebebiyle boşanma birbirinden farklı boşanma sebepleridir.

TMK m. 162’de öngörülen hayata kast sebebiyle boşanma, kusura dayanan, mutlak ve özel bir boşanma sebebidir. Mutlak olması, hayata kast olgusunun tespit edildiği durumlarda hâkimin boşanma kararı vermek zorunda olduğunu ifade etmektedir. Kusura dayanması ise, hayata kast olgusu için aranan şartlardan birinin de hayata kast fiilini işleyen eşin kusurlu olmasının gerektiğini göstermektedir.

TMK m. 162 için aranan hayata kast fiili aynı zamanda ceza hukuku anlamında suç ve borçlar hukuku anlamında da haksız fiil teşkil edebilmektedir. Bu nedenle m. 162 anlamında, hayata kast kavramı yorumlanırken diğer hukuk dallarından yararlanılmalı ancak bu alanlar birbirine karıştırılmamalıdır.

Hayata kast sebebine dayanarak boşanma davası açılabilmesi için hayata kast fiilinde bulunan eşin hakkında bir ceza davasının açılması şart değildir. Ancak bu fiil hakkında açılmış bir ceza soruşturma veya kovuşturması varsa delillerin değerlendirilmesi için bu davanın sonucunun beklenmesi gerekir.

Hayata kast sebebine dayanarak açılan boşanma davaları genellikle terditli açılmaktadır. Hem özel hem genel boşanma sebebine dayanarak açılan boşanma davalarında, hâkim önce özel sebebin gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit etmelidir. Özel sebep araştırılmadan genel sebebe dayanarak hüküm tesis edilmesi hukuka aykırıdır ve bozmayı gerektirir.

¹³⁹ Akıntürk/Ateş, s. 316; Kılıçoğlu, s. 153.

Hayata kast sebebiyle açılmış boşanma davasında, dava devam ederken eşlerden birinin ölmesi durumunda sağ kalan eşin mirasçıları davaya devam ederek diğer eşin kusurunu ispatlayabilir (TMK m. 181/2). Böylece kusuru ispatlanan eş, diğer eşe karşı miras hukukundan doğan haklarını kaybeder (TMK m. 181/1).

Hayata kast sebebiyle boşanmaya karar verilmesinin bazı hususi sonuçları vardır. Bunlardan birisi, TMK m. 236/2’de öngörülen hükümdür. Bu hükme göre, hâkim, hayata kast sebebiyle boşanmaya karar verdiğinde, hayata kast fiilini gerçekleştiren eşin “*artık değere katılma*” payını hakkaniyete uygun olarak azaltabilir veya kaldırabilir

Son olarak bir boşanma davasında hayata kast sebebine dayanılarak boşanmaya hükmedildiğinde maddî ve manevî tazminat, yoksulluk nafakası ile çocuğun velayeti gibi boşanmada eşlerin kusurunun veya belli derecede oranının şart koşulduğu yahut hâkime takdir hakkı tanıdığı durumlarda, hayata kast fiilini işleyen ağır kusurlu eşin aleyhine hükümler çıkma ihtimali yüksektir.

KAYNAKÇA

- Akgün**, M. Zerrin (1949) Boşanma Hukuku, İstanbul, Ahmet Halit Kitabevi.
- Akhan**, Burcu (2009) ‘Aile İçi Şiddetin Boşanma Davalarına Etkisi’ (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü.
- Akıntürk**, Turgut, **Ateş**, Derya (2019) Türk Medenî Hukuku (İkinci Cilt) Aile Hukuku, 21. Baskı, İstanbul, Beta Basım A.Ş.
- Altaş**, Hüseyin (2014) Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri (Tmk m. 1-7), Ankara, Yetkin Yayınları.
- Arkan Serim**, Azra (2007) “Yoksulluk Nafakası”, İÜHFİM, Cilt: LXV, Sayı: 1, 277-302.
- Baran Celep**, Ebru (2015) ‘Boşanma Davasının Sonuçları’ (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE.
- Biçer Yener**, Ilgın (2019) ‘Boşanmada Maddî Tazminat’ (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE.
- Budun**, Merve (2018) ‘Türk Hukukunda Boşanmanın Eşler Arasındaki Mali Sonuçlarından Maddî Tazminat ve Manevî Tazminat’ (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, SBE.
- Canarşlan**, Gökçe (2017) “Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranışın, Genel Boşanma Sebepleriyle İlişkisi”, International Journal of Social And Humanities Sciences, Cilt: 1, Sayı: 2, 95-107.
- Çandarlı**, Zahid, **Berki**, Osman Fazıl (1949) Medeni Kanun ve Devletler Hususi Hukukunda Boşanma-Ayrılık, Ankara, Güney Matbaacılık.
- Çitak**, Burçak (2016) “Yoksulluk Nafakası”, İÜHFİM, Cilt: LXXIV, Sayı: 1, 241-257.
- Demir**, Şamil (2014) “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Artık Değerin Hesaplanması Ve Paylaştırılması”, Ankara Barosu Dergisi, 2014/1, 245-269.
- Doğan**, Hande (2016) “Anayasa Mahkemesi’nin Türk Medeni Kanunu 181/II Hükümüne İlişkin Karar İncelemesi”, İAÜHFD, Sayı: 3, Yıl: 2, 137-148.

- Doğan**, Pınar Bahar (2014) “Çatışan İki Değer: Haber Verme Hakkı ve Kişilik Hakkı”, Ankara Barosu Dergisi, 2014/4, 475-493.
- Dural**, Mustafa, **Öğüz**, Tufan, **Gümüş**, Mustafa Alper (2019) Türk Özel Hukuku (Cilt III) Aile Hukuku, 14. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Eren**, Fikret (2019) Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları.
- Ergün Topçu**, Melike (2019) ‘Pek Kötü Davranış Sebebiyle Boşanma’ (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE.
- Feyzioğlu**, F. Necmeddin (1986) Aile Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Gelmez**, Ezgi (2019) ‘Boşanmanın Mali Sonuçları’ (Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi, SBE.
- Gençcan**, Ömer Uğur (2015) Boşanma, Tazminat ve Nafaka Hukuku, Ankara, Yetkin Yayınları.
- Güneşlioğlu**, Filiz (2009) ‘Boşanma ve Boşanmanın Hukukî Sonuçları’ (Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi, SBE.
- Hatemi**, Hüseyin, **Serozan**, Rona (1993) Aile Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Kaçak**, Nazif (2009) Boşanma Davalarında Maddî ve Manevî Tazminat ile Yoksulluk Nafakası, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Karabulut**, Ayşe Kübra (2018) Türk Medeni Kanunu’ nun 162. ve 163. Maddelerine Dayanılarak Açılan Boşanma Davaları, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık.
- Kartal**, Nagihan (2019) ‘Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası’ (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Medipol Üniversitesi, SBE.
- Kaya**, Mine (2010) “Telekomünikasyon Alanında Kişilik Haklarının Korunması”, Ankara Barosu Dergisi, 2010/4, 279-334.
- Kıcalıoğlu**, Mustafa (2002) “4721 Sayılı Yeni Türk Medeni Kanunu’ na Göre Boşanma Halinde Maddi ve Manevi Tazminat”, Ankara Barosu Dergisi, 2002/2, 39-53.
- Kılıçoğlu**, Ahmet M. (2019) Aile Hukuku, 4. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi.

- Kırmızı**, Ali E. (2009) ‘Boşanmanın Sonuçlarından Maddi ve Manevi Tazminat’ (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi, SBE.
- Kucuroğlu**, Zeynep (2011) ‘Boşanmanın Kişisel Sonuçları’ (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE.
- Oğuzman**, M. Kemal, **Barlas**, Nami (2019) Medenî Hukuk (Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar), 25. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık.
- Oğuzman**, Kemal, **Dural**, Mustafa (1998) Aile Hukuku, 2. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1998.
- Okan Koç**, Yasemin (2019) ‘Hayata Kast, Pek Kötü Veya Onur Kırıcı Davranış Sebebi ile Boşanma’ (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi, Lisans Eğitim Enstitüsü.
- Oşar Şahin**, Aslı (2015) ‘Boşanma Sebeplerinde Kusur İlkesi’ (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi, SBE.
- Öcal**, Mesut (2019). Yoksulluk Nafakasının Süresi. İstanbul, On İki Levha Yayıncılık.
- Özden**, Salih (2010) ‘Boşanma Sebepleri Bakımından Aile İçi Şiddet’ (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE.
- Özdizlekli**, Bahriye (2019) ‘Boşanma Davasının Eşin Mirasçılığına Etkisi’ (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi, SBE.
- Öztürk**, Ali (2015) Aile Hukuku’nda Ayrılık – Türk Hukuku’nda Ayrılık Hükmü Şartları ve Sonuçları, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Özyazgan**, Özge (2019) ‘Yoksulluk Nafakası’ (Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi, SBE.
- Serin Of**, Emine (2008) ‘Boşanmanın Mali Sonuçları’ (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, SBE.
- Serozan**, Rona (2017) Medeni Hukuk (Genel Bölüm/Kişiler Hukuku), 7. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık.
- Somkan Fırat**, Aylin (2019) ‘Yoksulluk Nafakası’ (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE.
- Taş Korkmaz**, Hülya (2014) “Boşanma Davasında Sağ Kalan Eşin Bu Sıfatla Mirasçılığına Son Vermek Amacıyla Mirasçılar Tarafından Davaya

Devam Edilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 16, Özel Sayı, 1413-1482.

Tekinay, Selâhattin Sulhi (1990) Türk Aile Hukuku, 7. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi.

Topuz, Seçkin (2012a) Boşanma Davasının Eşin Mirasçılığına Etkisi, Ankara, Yetkin Yayınları.

Topuz, Seçkin (2012b) “Boşanma Davasında Sağ Kalan Eşin Mirasçılık Sıfatını Kaybetmesinin (TMK m.181 f.2) Miras Hakkını Koruyan Anayasa’nın 35. Maddesi Yönünden İncelenmesi”, İÜHFM, Cilt: LXX, Sayı: 2, 221-256.

Tutumlu, Mehmet Akif (2002) “Boşanma Davası Süreken Davacının Ölümü Nedeniyle Mirasçılarının Davayı Takibi Yönünden Uygulanması Gereken Usul Kuralları”, Ankara Barosu Dergisi, 2002/2, 111-127.

Tutumlu, Mehmet Akif (2009) Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku (Cilt II), 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet (1965) Türk Medeni Hukuku (Cilt II) Aile Hukuku, 5. Bası, İstanbul, Nurgök Matbaası.

Yarayan, Ali (2013) Türk Medeni Hukuku Temel Bilgiler, Ankara, Yetkin Yayınları.

Yıldırım, Edanur (2019) ‘Yasal Mal Rejiminin Tasfiyesinden Doğan Katılma Alacağı Hakkı ve Özellikleri’ (Yüksek Lisans Tezi), Yaşar Üniversitesi, SBE.

Yokuş Memişoğlu, Selda (2019) ‘Boşanmanın Çocuklar Bakımından Kişisel Sonuçları’ (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE.

Zararsız, Abdulmuttalip (2019) ‘Boşanma Davalarında Maddi ve Manevi Tazminat’ (Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi, SBE.